Pitești

Restituiri

Revistă document a Centrului Cultural Pitești

Anul XX ■ Nr. 4 (66)/2022
Serie nouă ■ 4 lei

Gimnaziul din Pitești în 1893

Gimnaziul clasic din Pitești înființat în 1866 s-a transformat în Liceul de șapte clase din 1894, apoi Liceul de opt clase I.C. Brătianu.

În imagine este clădirea Școlii primare de băieți nr. 2 din Pitești (Bulevardul Elisabeta Doamna, azi Bulevardul Republicii), clădire demolată după cutremurul din 1977, în care a funcționat și gimnaziul, apoi liceul piteștean, mai bine de un deceniu (1885-1899).

Sursa: Albumul General al României: Județul Argeș (1893) de Alexandru Antoniu (fotograf).

Prezentare realizată de dr. **Aurel RADU**

Sumar

Restituiri Pitești

ADRESA REDACŢIEI:
Centrul Cultural Piteşti,
Calea Craiovei, nr. 2 (Casa Cărţii)
Tel./fax.: 0248 219976
www.centrul-cultural-pitesti.ro
e-mail: restituiripitesti@gmail.com

Revista *Restituiri Piteşti* apare trimestrial sub egida Consiliului Local şi a Primăriei Piteşti. Revista publică articole pe teme de istorie universală şi românească, sociologie politică, antropologie socială şi culturală, precum şi documente variate din Arhivele Naţionale ale Statului, Arhivele Militare Române şi arhive personale.

ISSN: 1583-5863

Editor - Centrul Cultural Piteşti

Tiparul executat la TIPARG S.A.

LIBERTATEA CONŞTIINŢEI ASPECTE ISTORICE, JURIDICE ŞI RELIGIOASE SITUAȚII EXCEPȚIONALE

dr. Marius ANDREESCU

Despre conştiinţă, lege şi libertate

Conştiinţa este esenţa şi particularitatea omului prin care acesta se raportează la natură, societate, dar şi la propria sa fiinţă şi, în mod deosebit, la Fiinţa Supremă. Părintele Arsenie Boca vorbea despre conştiinţă ca fiind „un grai tăcut şi o chemare lină” prin care omul poate să se reconstruiască ca fiinţă spirituală, să îşi regăsească structura sa autentică, dincolo de precarităţile şi patimile existențiale; într-un cuvânt să redobândească libertatea autentică, spirituală pentru iubirea infinită şi indefinită de Dumnezeu şi de oameni. Fericitul Augustin spunea şi el că „în noi este ceva mai adânc decât noi înşine”, referindu-se tot la conştiinţa omului, cu deosebire la conștiința de sine. Tot părintele Arsenie Boca afirma: „*Libertatea de conştiinţă este cel mai adânc bun spiritual pe care îl are omul la îndemână în viaţa sa*”. Într-adevăr, conștiința umană, înțeleasă în complexitatea, înălțimea și profunzimea ei, este temeiul vieţii biologice şi spirituale, punctul de la care începe efortul pentru ca omul să fie demn de libertatea pe care el însuşi o prescrie, în primul rând ca lege morală şi de aici şi ca ordine juridică.

Nu ne propunem o analiză sau o prezentare a ceea ce conştiinţa reprezintă în doctrina filozofică sau în teologie, cu deosebire în credinţa ortodoxă. O astfel de încercare ar depăşi cu mult spaţiul pe care îl avem la dispoziţie şi posibilităţile noastre. Încercăm, prin aceste rânduri, să punem în evidenţă, din perspectiva omului în existenţa sa socială, semnificaţii juridice şi religioase ale conştiinţei aşa cum apar ele exprimate din perspectiva ştiinţei dreptului şi a jurisprudenţei. O astfel de abordare va duce inevitabil la concluzia că soluţiile cu adevărat valoroase pe care dreptul le oferă pentru a garanta libertatea conştiinţei au ca temei adevărurile de credinţă, dar şi adevărurile filozofice recunoscute ca atare, prin care conştiinţa este înţeleasă.

Important de subliniat este faptul că mai înainte de a fi transpusă în norme juridice, conştiinţa este o dimensiune naturală prin care omul devine ceea ce este şi se diferenţiază în mod categoric de orice altă formă existenţială. Astfel, realitatea naturală în manifestările sale existenţiale se transformă conform legilor cauzalităţii, cum ar spune Kant. Spre deosebire, omul prin conştiinţa sa şi în forma sa supremă, conştiinţa de sine, nu se transformă, ci devine conform legilor libertăţii, după spusele aceluiaşi mare filozof. Aşa putem înţelege gândurile părintelui Teofil Părăian: omul devine spre ceea ce este el, adică spre descoperirea şi realizarea conştiinţei de sine.

Se discută în politologie şi filozofie şi de o conştiinţă socială. În opinia noastră, acest concept este o construcţie gnoseologică, a cărei existenţă în plan teoretic este derivată şi condiţionată de singura formă ontologică a conştiinţei, şi anume, conştiinţa omului în individualitatea şi personalitatea sa. Este interesant faptul că juridicul exprimă acest fapt, în sensul că garantează nu conştiinţa socială ca şi structură teoretică şi abstract, ci numai conştiinţa individuală legată indisolubil de persoană. Este remarcabil că dreptul a preluat, mai mult sau mai puţin elaborat,valorile teologice şi filozofice fundamentale privind înţelegerea omului ca persoană în existenţa sa socială, în sensul că în mod constant se afirmă teza potrivit căreia titularul drepturilor fundamentale nu poate fi decât omul în individualitatea sa, am spune noi ca persoană şi nu ca individ, dar nu un grup, o colectivitate sau societatea ca atare. Desigur, deoarece starea juridică a omului este existenţa sa exterioară în social şi în mediul natural, titularul oricărui drept fundamental îl poate exercita, dacă avem în vedere această stare juridică a sa, în mediul social în care se află. Astfel, orice libertate individuală este şi socială prin existenţa juridică a omului în exterioritatea sa socială.

Ar mai fi de adăugat că libertatea conștiinței face parte din aşa numitele drepturi naturale ale omului, preexistente, în opinia unor autori, consacrărilor în norme constituţionale sau de altă natură. Această teză pe care spaţiul nu ne permite să o dezvoltăm este demnă de a fi reţinută pentru a clarifica, într-o oarecare măsură, raportul dintre libertăţile (drepturile) omului, iar pe de altă parte, normele juridice (legile pozitive). Nu legea este aceea care determină şi dă conţinut libertăţilor individuale şi drepturilor fundamentale, ci invers, legitimitatea oricărei legi decurge direct din modul în care libertăţile şi drepturile fundamentale, preexistente, sunt reflectate în norma juridică. Apreciem că acesta este un imperativ social pentru a contura în acest fel posibilitatea libertăţii omului în mediul social. În ipoteza în care libertatea este determinată de lege, înţeleasă ca act normativ şi nu ca

lege morală, realitatea dominantă în care libertatea se manifestă este neautenticul şi constrângerea, deoarece orice lege juridică, prin esenţa sa, este o formă de limitare şi de restrângere sau condiţionare, într-un cuvânt de constrângere a libertăţii omului.

Se poate spune că într-o astfel de ipoteză poate să se manifeste şi o contradicţie distructivă între lege în înţelesul ei juridic şi libertatea omului, inclusiv libertatea conştiinţei. Dacă se ajunge la situaţia în care legea este o construcţie care reflectă drepturile naturale preexistente ale omului, atunci se poate vorbi de o libertate autentică, garantată prin actul normativ şi nu construită de norma juridică. Este demn de subliniat faptul că în instrumentele juridice universale, clasice, privind drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, în mod obişnuit există formula potrivit căruia „statele *recunosc* drepturi şi libertăţi fundamentale", prin urmare nu le construiesc normativ şi nu le impun ca un dat juridic. Aceasta nu este numai o simplă formulă juridică, ci exprimă un gând fundamental al caracterului derivat al legii din valori existenţiale fundamentale anterioare, am spune noi, inclusiv din adevăruri de credinţă. Există o contradicţie unilaterală, cum ar spune Constantin Noica, între lege şi libertate, dacă acceptăm idea caracterului derivat al legii faţă de valorile libertăţii. Astfel, *legea nu poate contrazice libertatea omului, dar libertatea omului poate contrazice legea.* Aceste succinte considerente le considerăm necesare pentru a stabilii cadrul analizei noastre de mai jos.

Sensuri istorice

O analiză istorică a evoluţiei libertăţii de conştiinţă poate fi realizată pe mai multe planuri: filozofic, politologic, sociologic sau juridic. Ne rezumăm a marca dimensiunea istorică a libertăţii de conştiinţă, aşa cum se reflectă în principii şi norme juridice în epoca contemporană. Semnificativă este Declaraţia Drepturilor Omului şi Cetăţeanului adoptată în 1789 în Franţa, care stabileşte principii valabile şi pentru epoca modernă. Astfel, în art. 4 se dă o definiţie a libertăţii ce în prezent rar poate fi întâlnită în constituţiile moderne: „Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu este în detrimentul altuia; astfel, exercitarea drepturilor naturale ale fiecărui om nu are alte limite decât pe acelea care asigură celorlalţi membri ai societăţii posibilitatea exercitării aceloraşi drepturi. Aceste limite nu pot fi determinate decât prin lege". Semnificative sunt şi dispoziţiile cuprinse în art. 5 prin care se consacră caracterul de excepţie a restrângerii libertăţii, indiferent de formele acesteia, considerată a fi un drept natural: „Legea nu are dreptul să interzică decât acţiunile dăunătoare societăţii. Tot ceea ce nu este interzis prin lege nu poate fi oprit şi nimeni nu poate fi constrâns să facă ceea ce ea nu-i ordonă". Reglementările mai sus-menţionate instituie un principiu fundamental aplicabil şi libertăţii de conştiinţă, respectiv „*coexistenţa libertăţilor*" prin care se defineşte orice societate democratică, fiind totodată şi o condiţie a statului de drept. Constituţionaliştii francezi din epoca respectivă au fost preocupaţi să dea o formă juridică, cu valoare constituţională, libertăţii de conştiinţă şi libertății de exprimare, ambele drepturi condiţionându-se reciproc. Dispoziţiile art. 11 din acelaşi document arată că: „Libera exprimare a gândirii şi a opiniilor este unul dintre cele mai preţioase drepturi ale omului; orice cetăţean poate deci să vorbească, să scrie, să tipărească în mod liber, cu condiţia să răspundă de folosirea abuzivă a acestei libertăţi în cazurile determinate de lege". Este o afirmare clară a dreptului inviolabil absolut al libertăţii de gândire şi al libertăţii de exprimare, singurele limite fiind cele stabilite de lege.

Spre deosebire de multe dintre reglementările constituţionale moderne, în art. 12 din acest document se garantează în mod real şi nu numai formal drepturile omului şi, implicit, libertatea de conştiinţă, pentru că se instituie o obligaţie pozitivă a statului de a le apăra, precizându-se şi finalitatea unei astfel de acţiuni, ce nu poate fi decât interesul public: „Garantarea drepturilor omului şi cetăţeanului necesită o forţă publică. Această forţă este, deci, instituită spre binele tuturor şi nu în folosul particular al acelora cărora îi este încredinţată".

Consacrarea şi garantarea drepturilor fundamentale ale omului este o condiţie necesară pentru ca o societate să fie considerată democratică. Art. 16 reprezintă o succintă şi elocventă definiţie a democraţiei şi constituţionalismului: „Orice societate în care garantarea drepturilor nu este asigurată, nici separarea puterilor n-are constituţie". Prin urmare, este o definiţie materială a constituţiei şi constituţionalismului şi nu una formală. Simpla existenţă a unei legi fundamentale nu este suficientă pentru a realiza o societate democratică. Este nevoie, aşa cum au precizat constituţionaliştii francezi, de realitatea consacrării şi garantării acestor drepturi prin conţinutul legii fundamentale, dar şi prin interpretarea şi aplicarea acesteia.

Tradiţiile democratice ale constituţionalismului românesc din perioada contemporană marchează istoric consacrarea şi garantarea libertăţii de conştiinţă, ca drept fundamental. Ne referim în special la dispoziţiile cuprinse în Constituţia României din 1866, care, pentru prima dată în ţara noastră, oferea o recunoaştere juridică a libertăţii de conştiinţă. Astfel, dispoziţiile art. 21 cuprindeau o formulare de esenţă, prin care libertatea conştiinţei era considerată ca un drept natural: „Libertatea conştiinţei este absolută". Conţinutul acestui drept fundamental avea în vedere în mod explicit garantarea libertăţii religioase. Mai mult decât atât, religia ortodoxă şi biserica ortodoxă erau

consacrate constituţional: „Libertatea tuturor cultelor este garantată, întrucât însă celebraţiunea lor nu aduce atingere ordinii publice sau bunelor moravuri. Religiunea ortodoxă a răsăritului este religiunea dominantă a statului român. Biserica ortodoxă română este neatârnată de orice chiriarhie străină, păstrându-şi însă unitatea ca biserică ecumenică a răsăritului în privinţa dogmelor". Acestea sunt formulări juridice care exprimă realitatea socială, specificul cultural şi religios al poporului român, fără însă a se îngădui exclusivismul religios şi intoleranţa interconfesională. De altfel, toată istoria poporului român, spiritualitatea sa, tradiţiile culturale afirmă clar şi elocvent toleranţa şi respectul faţă de toate confesiunile religioase. Dispoziţii similare erau cuprinse şi în Constituţia din 1923, care practic relua conținutul reglementărilor din Constituția României din 1866.

Meditând la aceste realități istorice şi juridice, ne întrebăm în ce măsură actualele reglementări din documentele interne şi internaţionale privind libertatea de conştiinţă şi de exprimare răspund finalităţii naturale ale acestor drepturi şi exigenţe valorice, şi nu numai formal juridice, ale societăţilor contemporane, ale tradiţiilor religioase şi culturale ale statelor europene şi bineînţeles şi ale României. O astfel de întrebare este legitimă pentru că se poate constata în sfera politică, dar şi juridică, o anumită rezervă sau reţinere în a recunoaşte şi a garanta în mod absolut libertatea de conştiinţă, în raport cu tradiţiile de cultură şi religie ale statelor. Cu titlu de exemplu, ne referim la refuzul politicienilor de a consemna în tratatele constitutive ale Uniunii Europene identitatea cultural creştină a ţărilor membre ale acestei organizaţii sau unele decizii ale Curţii Europene a Drepturilor Omului dar şi ale Curţii Constituţionale care interpretează dispoziţiile normative privind libertatea religioasă aplicate cultului creştin, învăţământului religios sau simbolurilor de credinţă ortodoxe, în mod restrictiv sau condiţionat, eludând astfel tradiţiile religioase ale poporului român, importanţa religiei, cu deosebire ortodoxe, pentru formarea morală a omului şi mai ales caracterul absolut, necondiţionat al libertăţii religioase, singurele limite fiind legate de cerinţele respectării demnităţii omului, a spiritului de toleranţă interconfesional şi a principiilor legii morale unanim acceptate de spiritul comun al bunului simţ.

Înţelesuri juridice ale libertăţii de conştiinţă

Acest drept fundamental este prevăzut şi recunoscut în majoritatea declaraţiilor şi tratatelor internaţionale care se referă la drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, începând cu declaraţia universală din 1948. Stă la baza altor drepturi fundamentale, cum ar fi libertatea cuvântului, libertatea de asociere, libertatea presei. În esenţa sa este un drept natural care prevede posibilitatea persoanei de a-şi putea exprima în particular sau în public o anumită concepţie despre lumea înconjurătoare, de a avea sau nu o credinţă religioasă, de a aparţine sau nu unui cult religios sau unei organizaţii de orice fel, recunoscută de ordinea constituţională existentă la un anumit moment dat. Exprimă în acelaşi timp şi libertatea de a gândi, de a avea opinii, concepţii teoretice, sentimente, păreri, exprimate public, particular sau nu, fără ca cineva să poată interveni sau cenzura, sau cunoaşte, fără voinţa persoanei, aceste gânduri. Este un drept natural, pentru că omul se diferenţiază de celelalte forme de viaţă tocmai prin existenţa conştiinţei şi a libertăţii de a gândi, de a avea sentimente.

Conştiinţa omului nu trebuie să fie direcţionată prin mijloace administrative, ci ea trebuie să fie rezultatul libertăţii acestuia de a gândi şi de a-şi exterioriza gândul. Libertatea conştiinţei implică şi responsabilitatea morală şi de conştiinţă pentru gândurile exprimate. Responsabilitatea, inclusiv cea juridică, intervine numai în momentul în care gândul sau opinia sunt exprimate, situaţie în care pot leza demnitatea, onoarea sau libertatea de gândire a unui alt subiect de drept sau chiar ordinea socială sau ordinea de drept, de aceea libertatea conştiinţei este în strânsă legătură cu libertatea de exprimare, aceasta din urmă reprezentând tocmai posibilitatea recunoscută omului de a-şi exterioriza gândurile. În consecinţă, libertatea conştiinţei are un conţinut complex, al cărui conţinut juridic se exprimă în trei dimensiuni: libertatea de gândire, libertatea de conştiinţă şi libertatea de religie.

Libertatea de religie, ca aspect de conţinut al libertăţii de conştiinţă, înseamnă exteriorizarea unei credinţe, religii şi, în al doilea rând, libertatea de a adera la o organizaţie religioasă şi la ritualul practicat. Este necesar ca religia sau organizaţia religioasă să fie recunoscute prin lege de stat şi activitatea unui anumit cult religios să nu fie considerată ca fiind contrară ordinii de drept sau bunelor moravuri. Organizarea cultelor religioase, recunoscute de stat, este liberă şi se concretizează în statute proprii. În decursul timpului, raporturile dintre stat şi autoritatea religioasă pot fi catalogate în trei variante: statul se confundă cu autoritatea religioasă; statul sprijină autoritatea religioasă, dar se diferenţiază de aceasta; statul adoptă o poziţie de indiferenţă faţă de autoritatea religioasă.

Constituţia României consacră separarea statului faţă de autoritate, dar obligă autoritatea statală să sprijine cultele recunoscute de lege, inclusiv prin mijloace financiare. Se proclamă totodată autonomia religioasă, în sensul că fiecare cult este liber să-şi organizeze forma de ritual, învăţământul, relaţiile cu adepţii cultului, relaţiile cu statul. Autonomia religioasă trebuie exercitată numai în condiţiile respectării

drepturilor omului, a moralei publice şi a ordinii de drept. Art. 29 din Constituţie se referă şi la raporturile dintre religii, după următoarele principii: egalitatea dintre credincioşi şi necredincioşi; impune cultivarea unui climat de toleranţă şi respect reciproc; sunt interzise orice forme, mijloace sau acte de învrăjbire religioasă.

Doctrina de specialitate relevă câteva aspecte interesante în legătură cu conţinutul juridic al libertăţii conştiinţei denumit uneori şi libertatea gândirii. Astfel, o dimensiune importantă a conţinutului juridic este „*dreptul de a avea o convingere*". Acesta este un drept cu caracter general, protejează forul interior, adică domeniul convingerii personale şi al credinţelor religioase. Este important de a remarca că din punct de vedere juridic dreptul de a avea o convingere nu poate fi supus unor restricţii, limitări, condiţionări sau derogări. Curtea europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg a relevat faptul că libertatea religiei constituie „unul dintre elementele vitale care contribuie la formarea identităţii credincioşilor şi a concepţiilor despre viaţă" – Hotărârea din 20 septembrie 1994, A.295 – A. Înţeles într-un sens larg de către instanţa europeană, de acest drept beneficiază atât credincioşii, cât şi ateii „agnosticii, scepticii sau persoanele neutre". În opinia Curţii de la Strasbourg, „convingerea" - termen utilizat de către instrumentele juridice internaţionale - se distinge de simplele „păreri şi idei" şi desemnează „opiniile ce ating un anumit grad de intensitate, seriozitate, coerenţă şi importanţă" – Hotărârea din 25 februarie 1982, A.48. Subliniem o interesantă precizare a Curţii în acest sens: o credinţă care constă în esenţă sau exclusiv în cultivarea şi distribuirea unui stupefiant nu poate intra în sfera de aplicare a protecţiei juridice pe care o conferă Convenţia Europeană a Drepturilor Omului.

Dreptul de a avea convingeri se referă, aşadar, la faptul de a profesa convingeri spirituale sau filozofice care au un conţinut valoric, identificabil şi care în acest fel pot forma obiectul protecţiei juridice. Dreptul de a avea o convingere implică şi principiul neutralităţii statului faţă de convingerile morale şi politice. Această obligaţie de neutralitate exclude orice apreciere a autorităţilor statale cu privire la legitimitatea credinţelor, precum şi a modalităţilor de exprimare a acestora. Înţeles astfel, dreptul de a avea o convingere îmbracă un triplu aspect în plan juridic. El reprezintă, în primul rând, libertatea fiecărei persoane de a avea sau de a adopta o convingere sau o religie la libera sa alegere, fără însă a implica libertatea de a refuza valabilitatea unor prevederi legislative imperative, sprijinindu-se pe obiecţii, decurgând din anumite convingeri religioase.

Un al doilea aspect se referă la *libertatea de a nu avea o convingere sau o credinţă religioasă.* În acest fel, din punct de vedere juridic, individul este protejat contra „unei eventuale obligaţii de a participa direct la activităţi religioase împotriva voinţei sale" (a se vedea în acest sens Hotărârea Curţii din 9 mai 1989 A187).

În fine, *dreptul de a avea o convingere exprimă garanţia juridică a libertăţilor indivizilor de a-şi schimba convingerea sau religia fără a suferi vreo constrângere sau vreun prejudiciu.* În acest spirit, Adunarea generală a Naţiunilor Unite a adoptat, la 25 noiembrie 1981, Declaraţia privind eliminarea oricărei forme de intoleranţă şi de discriminare bazată pe credinţa religioasă sau de convingere, document internaţional care interzice „orice distincţie, excludere, restricţie sau preferinţă bazată pe credinţa religioasă sau pe convingere".

Libertatea de conştiinţă cuprinde în conţinutul juridic şi „*dreptul omului de a-şi manifesta convingerile*". Acest drept presupune libertatea oricărei persoane de a-şi exprima propriile convingeri, de a-şi exterioriza gândurile şi sentimentele, individual sau colectiv, public sau într-un cadru privat. Dreptul are o legătură cu libertatea de exprimare şi se referă în mod deosebit la manifestarea convingerilor religioase. Este interesant de subliniat faptul că, în opinia Curţii Europene, libertatea de a-şi manifesta religia include şi „dreptul de a încerca să-l convingi pe aproapele tău".

Expresie socială a libertăţii de gândire, de conştiinţă şi a religiei, cu consecinţe foarte diverse, libertatea de manifestare a convingerilor poate face obiectul unor restricţii în condiţiile prevăzute de lege. Jurisprudenţa europeană furnizează numeroase exemple de limitări aduse dreptului indivizilor de a-şi manifesta convingerile, justificate de protejarea ordinii publice, ordinii de drept sau a ordinii morale, sau chiar a sănătăţii. Aşa cum se subliniază într-o hotărâre pronunţată la 25 mai 1993, Curtea Europeană reţine că: „Într-o societate democratică unde mai multe religii coexistă în cadrul aceleiaşi populaţii, limitarea dreptului indivizilor de a-şi manifesta convingerile se poate dovedi necesară pentru a concilia interesele diverselor grupuri şi a asigura respectarea convingerilor fiecăruia". Clauza de „ordine publică" permite în aceste situaţii protecţia libertăţii de gândire, de conştiinţă şi a religiei celuilalt şi condamnarea prozelitismului „de proastă calitate", caracterizat prin presiuni abuzive ce iau forma unei hărţuiri sau a unui abuz de putere. În acelaşi spirit, protecţia dreptului copilului la învăţătură, în cazul în care intră în conflict cu dreptul părinţilor la respectarea propriilor convingeri religioase, prevalează asupra acestuia din urmă.

Libertatea indivizilor de a-şi manifesta religia include participaţia la viaţa comunităţii religioase şi presupune ca aceasta din urmă „să poată funcţiona paşnic, fără ingerinţa arbitrară a statului" (a se vedea Hotărârea din 26 octombrie 2000 A.78). Statului îi revine obligaţia de a garanta nu numai pluralismul religios, dar şi pluralismul intern al unei anumite confesiuni religioase; în acest scop, el trebuie să nu arbitreze conflicte în materie de dogmă din cadrul unei comunităţi religioase

şi să nu intervină în favoarea unei sau alteia dintre comunităţile religioase.

Libertatea religiei trebuie interpretată aşa încât comunitatea religioasă să dispună de posibilitatea de a-şi asigura propria protecţie jurisdicţională, pe cea a membrilor săi şi a bunurilor sale şi a personalităţii sale juridice, în cazul în care, conform dreptului intern, doar cultele recunoscute pot fi practicate (a se vedea cauza Mitropolia Basarabiei ş.a. contra Moldovei, Hotărârea din 13 decembrie 2001: Refuz al autorităţilor de a recunoaşte oficial o Biserică).

Libertatea gândirii, conștiinței şi religiei în jurisprudenţa europeană

Cele trei noțiuni, respectiv: gândirea, conştiinţa şi religia, care formează obiectul protecţiei art.9 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, cel mai important instrument juridic european în această materie, sunt strâns legate între ele. Noţiunile de „gândire”, „conştiinţă” şi „religie”, care apar în cuprinsul Convenţiei, subliniază conţinutul larg atribuit libertăţii de gândire. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare CEDO) a estimat că noţiunea de convingere filozofică desemnează „ideile fondate pe cunoaştere şi raţionament cu privire la lume, viaţă şi societate ... pe care o persoană le adoptă şi le aplică în conformitate cu exigenţele propriei conştiinţe. Aceste idei pot fi descrise, pe scurt, ca fiind concepţia unei persoane despre viaţă, despre comportamentul omului în societate[1].

Libertatea de gândire, de conştiinţă şi religie reprezintă unul dintre fundamentele unei societăţi democratice, în sensul Convenţiei: „ea figurează, în dimensiunea sa religioasă, printre elementele esenţiale ale identităţii credincioşilor şi ale concepţiilor despre viaţă, dar ea este totodată un bun preţios şi pentru atei, agnostici, sceptici sau indiferenţi. Acest lucru decurge din pluralismul – scump plătit de-a lungul secolelor, necesar unei asemenea societăţi”[2].

Jurisprudenţa C.E.D.O. relevă două aspecte majore ale dreptului garantat de art.9: a) libertatea individului de a adopta o convingere pe care să o manifeste; b) libertatea individului de a face sau nu parte dintr-un grup, inclusiv un cult religios şi de a-l apăra atunci când consideră necesar[3]. Majoritatea cazurilor în legătură cu încălcarea dispoziţiilor art.9 din Convenţie au pus în discuţie libertatea religioasă. Instanţa internaţională de la Strasbourg a subliniat importanţa respectării pluralismului şi a toleranţei între diferitele grupuri religioase. În relaţiile cu diferitele religii, culte şi credinţe, statul trebuie să fie neutru şi imparţial: „rolul autorităţilor în acest caz nu este de a elimina cauza tensiunilor, eliminând pluralismul, ci de a se asigura că grupurile opuse unul altuia se tolerează”[4].

Libertatea gândirii, a conştiinţei şi religiei impune obligaţia statului de a nu exercita nici un fel de constrângere la nivelul conştiinţei individului. Comisia Europeană a arătat că art.9 protejează ceea ce se numeşte „forul interior” al persoanei, adică acele domenii ale convingerilor strict personale şi actele strâns legate de acestea. Totuşi, acest text nu protejează orice comportament social bazat pe anumite convingeri. Dreptul garantat de art.9 nu este absolut, deoarece într-o societate democratică, în care mai multe religii coexistă în cadrul aceleiaşi populaţii este necesar ca această libertate să fie însoţită de limite care să concilieze interesele diferitelor grupuri şi să asigure respectarea convingerilor fiecăruia. Totodată, art.9 al.2 prevede posibilele restricţii ale libertăţii de conştiinţă, de gândire şi religie. În conformitate cu aceste dispoziţii, libertăţile consacrate de art.9 pot forma obiectul unor restricţii, dacă acestea sunt prevăzute de lege, constituie măsuri necesare într-o societate democratică şi vizează unul dintre scopurile legitime prevăzute expres şi limitativ de Convenţie.

Respectarea condiţiei de proporţionalitate, ca relaţie adecvată între măsurile restrictive şi scopul legitim urmărit formează obiect de analiză pentru instanţa internaţională. Desigur, şi în acest caz, C.E.D.O. apreciază proporţionalitatea în raport cu natura dreptului protejat, situaţia de fapt, scopul legitim urmărit, felul şi intensitatea măsurilor restrictive aplicate, având în vedere respectarea principiului pluralismului şi a celor două criterii procedurale: „necesitatea într-o societate democratică” şi „marja de apreciere” recunoscută statelor contractante. Instanţa de la Strasbourg admite că statele au o anumită marjă de apreciere în ceea ce priveşte ingerinţele în exercitarea acestei libertăţi, dar puterea acestora nu poate fi discreţionară. Jurisprudenţa este orientată spre o interpretare strictă a limitării libertăţii de conştiinţă şi religie, în raport de circumstanţele concrete ale cazului şi scopul legitim urmărit.

Astfel, în cauza Kokkinakkis versus Grecia[5], reclamantul, un adept al cultului „Martorii lui Iehova”, a fost condamnat la închisoare şi amendă penală pentru infracţiunea de prozelitism, prevăzută şi sancţionată de legea statului pârât. Curtea a decis că încriminarea de către legea greacă a activităţilor de prozelitism ale adepţilor cultului „Martorii lui Iehova” nu este proporţională cu scopul legitim urmărit, respectiv protecţia drepturilor altora. Pentru a decide astfel, instanţa de la Strabourg a făcut o diferenţiere între „mărturisirea creştină” şi, „prozelitismul abuziv”. Prima corespunde limitelor de manifestare a libertăţii religioase, pe când prozelitismul abuziv înseamnă convingerea care se opune libertăţii de gândire, de conştiinţă şi de religie ale altora. Luând în considerare şi marja de apreciere recunoscută statului reclamat, C.E.D.O. constată că autorităţile publice naţionale nu au demonstrat care sunt mijloacele abuzive prin care

reclamantul a încercat să convingă şi pe alţii să adere la cultul său. În consecinţă, condamnarea reclamantului nu era necesară, măsura restrictivă nu este adecvată scopului legitim propus – protecţia drepturilor şi libertăţilor altora, deci nu este respectat principiul proporţionalităţii.

Într-un alt caz[6], în care a aplicat principiul proporţionalităţii, C.E.D.O. distinge între controlul exercitat de stat, pentru a constata dacă sunt îndeplinite condiţiile formale în vederea practicării unui cult, iar pe de altă parte, aprecierea din partea statului asupra legitimităţii credinţelor religioase. Reclamantul a fost condamnat de către statul pârât pentru că a înfiinţat o casă de rugăciuni fără a avea autorizaţia necesară din partea autorităţilor publice. Condamnarea reprezintă o ingerinţă în „libertatea de a-şi manifesta religia prin cult şi îndeplinirea ritualurilor”, ingerinţă care s-a apreciat că urmărea realizarea unui scop legitim, prevăzut de art.9 alin.2, respectiv protejarea ordinii publice. În ceea ce priveşte respectarea criteriului proporţionalităţii, C.E.D.O. are în vedere aspectele concrete ale cauzei. Totodată, se afirmă că: „dreptul la libertatea religioasă, aşa cum îl înţelege Convenţia, exclude orice apreciere din partea statului asupra legitimităţii credinţelor religioase sau asupra modalităţii de exprimare a acestora”. Sistemul de autorizare poate să corespundă dispoziţiilor art.9 numai dacă urmăreşte să asigure un control asupra condiţiilor formale. Condiţiile legale privind necesitatea autorizării desfăşurării unor activităţi religioase nu trebuie să aducă atingere libertăţii însăşi. În speţă, se constată că insubordonarea reclamantului faţă de o formalitate a legii nu este un motiv rezonabil pentru a justifica condamnarea acestuia. Această măsură afectează în mod grav libertatea religioasă a reclamantului, „încât ea nu poate fi considerată proporţională cu scopul legitim urmărit şi nici, prin aceasta, necesară într-o societate democratică”.

Principiul proporţionalităţii, aplicat în legătură cu garantarea exercitării dreptului prevăzut de art.9, poate fi încălcat nu numai în situaţia în care autorităţile naţionale adoptă măsuri restrictive, dar şi în situaţia în care refuză nejustificat recunoaşterea unui cult sau a unei biserici, limitând în acest fel exercitarea libertăţii de religie. În cauza Mitropolia Basarabiei şi alţii versus Moldova, anterior citată, C.E.D.O. a constatat că o biserică sau un organ al acesteia poate să exercite dreptul la libertatea religiei în numele credincioşilor săi. Refuzul guvernului de a recunoaşte biserica reclamantă constituie o ingerinţă în exercitarea libertăţii de religie, care urmăreşte un scop legitim şi anume protecţia ordinii şi a securităţii publice. Pluralismul şi buna funcţionare a democraţiei sunt valori esenţiale pentru a aprecia dacă refuzul statului pârât de a recunoaşte biserica reclamantă respectă principiul proporţionalităţii[7]. „C.E.D.O. trebuie să ţină cont de miză, adică de necesitatea menţinerii unui veritabil pluralism religios inerent noţiunii de societate democratică. Principiul pluralismului şi buna funcţionare a democraţiei impun ca statul să fie neutru şi imparţial în relaţiile cu diferitele religii. De aceea, autonomia comunităţilor religioase este esenţială pluralismului într-o societate democratică.”

Pentru a determina amploarea marjei de apreciere a statului pârât, instanţa internaţională subliniază importanţa actului de recunoaştere al autorităţilor naţionale. Numai un cult recunoscut are personalitate juridică, deci poate să se organizeze şi să funcţioneze, poate să stea în justiţie pentru a-şi proteja patrimoniul. În raport cu aceste criterii, C.E.D.O. apreciază că refuzul de recunoaştere a bisericii reclamante are asemenea consecinţe asupra libertăţii religioase, încât nu poate fi considerat proporţional scopului legitim urmărit şi nici necesar într-o societate democratică, în concluzie, art.9 din Convenţie a fost încălcat.

În legătură cu garantarea libertăţii de conştiinţă, de gândire şi de religie, se poate spune că principiul proporţionalităţii reprezintă un criteriu esenţial pentru a limita puterea discreţionară a autorităţilor publice şi pentru eliminarea abuzurilor prin restrângerea nejustificată a exerciţiului unui drept protejat de Convenţie. Astfel, în nici un caz, o procedură administrativă nu poate fi folosită pentru a impune condiţii rigide şi chiar prohibitive exercitării anumitor culte. Proporţionalitatea nu este o condiţie abstractă, ci este determinată de particularităţile fiecărui caz, dar aşa cum rezultă din jurisprudenţa instanţei de la Strabourg, există şi premise valorice importante care determină evaluarea raportului de proporţionalitate dintre măsurile restrictive dispuse şi scopul legitim urmărit.

Curtea Constituţională a României are o jurisprudenţă contradictorie în special în privinţa garantării libertăţii de conştiinţă înţeleasă ca libertate religioasă Astfel, în anul 2012 a statuat că dispoziţiile normative privind obligativitatea învăţământului religios în şcoli nu contravin libertăţii de conştiinţă garantată de dispoziţiile art. 29 din Constituţie[8]. Dincolo de orice comentarii, reproducem unele considerente ale deciziei pe care le considerăm juste, în acord cu spiritul şi litera reglementărilor constituţionale: ”Curtea constată că este asigurat dreptul părinţilor sau a tutorilor de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educaţia copiilor minori a căror răspundere le revine, întrucât potrivit dispoziţiilor de lege criticate, la solicitarea scrisă a elevului major, respectiv a părinţilor sau a tutorelui legal instituit pentru elevul minor, elevul poate să nu frecventeze orele de religie”. Această decizie a Curţii Constituţionale corespunde jurisprudenţei majoritare a Curţii Europene de la Strasburg.

În prezent, instanţa noastră constituţională a revenit nejustificat asupra jurisprudenţei în această materie şi, printr-o decizie din noiembrie 2014 a constatat

neconstituţionalitatea dispoziţiilor normative privind învăţământul religios în şcoli. Ne îngrijorează dar nu ne surprinde această decizie a Curţii Constituţionale deoarece se înscrie în tendinţa contemporană nefirească dar tot mai evidentă de abandonare a tradiţiilor culturale creştine ale poporului român, a spiritualităţii şi moralei creştine care a contribuit decisiv la menţinerea, continuitatea şi dezvoltarea fiinţei naţionale de-a lungul mileniilor, iar pe de altă parte la secularizarea tot mai accentuată a vieţii şi a societăţii cu consecinţa unor grave crize de sistem, în care includem şi criza valorilor şi a unui om redus la dimensiunea sa materială, în neputinţă de a-şi găsi sensul valoric al existenţei sale care este libertatea omului devenit spiritual.

Neconstituționalitatea restrângerii exercițiului unor drepturi pe durata existenței stării de urgență și a stării de alertă. Exces de putere

Situaţiile excepţionale reprezintă un caz particular în care autorităţile statului, şi în special cele administrative, îşi pot exercita puterea discreţionară, existând evident pericolul excesului de putere. În doctrină, nu există o opinie unanimă privind semnificaţia juridică a situaţiilor excepţionale. Astfel, în doctrina franceză mai veche, puterea discreţionară este considerată a fi libertatea de decizie a administraţiei în cadrul admis de lege, iar oportunitatea evocă o acţiune de fapt a administraţiei publice, în situaţii excepţionale, acţiune necesară (deci oportună) dar contrară legii. Jean Rivero consideră că prin situaţii excepţionale se înţeleg anumite împrejurări de fapt care au un dublu efect: suspendarea aplicării regimului juridic ordinar şi declanşarea aplicării unei legislaţii particulare căreia judecătorul îi defineşte exigenţele. Un alt autor identifică trei elemente caracteristice pentru situaţiile excepţionale: 1. existenţa unor situaţii anormale şi exorbitante sau a unor evenimente grave şi neprevăzute; 2. imposibilitatea sau dificultatea de a acţiona în conformitate cu reglementările fireşti; 3. necesitatea de a interveni rapid pentru a ocroti un interes considerabil, grav ameninţat.

Excesul de putere se poate manifesta în aceste împrejurări cel puţin prin trei aspecte: *a)* aprecierea unei situaţii de fapt ca fiind un caz excepţional, deşi nu are această semnificaţie (lipsa unei motivaţii obiective şi rezonabilă); *b)* măsurile dispuse de autorităţile statului competente, în virtutea puterii discreţionare, să depăşească ceea ce este necesar pentru ocrotirea interesului public grav ameninţat; *c)* dacă aceste măsuri limitează în mod excesiv, nejustificat, exerciţiul drepturilor şi libertăţilor fundamentale recunoscute constituţional.

Existenţa unor stări de criză – economice, sociale, politice, constituţionale – nu justifică excesul de putere. În acest sens, profesorul Tudor Drăganu afirma: „ideea statului de drept cere ca ele (situaţiile excepţionale *n.n.*) să-şi găsească reglementări adecvate în textul constituţiilor, ori de câte ori acestea au un caracter rigid. O asemenea reglementare constituţională este necesară să determine limitativ domeniile de raporturi sociale, în care transferul de competenţă de la parlament la guvern poate avea loc, să sublinieze caracterul lui temporar, prin stabilirea unor termene de aplicabilitate şi să precizeze scopurile în vederea cărora el se efectuează”. Desigur, excesul de putere nu este un fenomen care se manifestă numai în practica organelor executive, putând fi întâlnit în activitatea parlamentului sau a instanţelor judecătoreşti. Apreciem că puterea discreţionară recunoscută autorităţilor statului este depăşită, iar măsurile dispuse reprezintă exces de putere, ori de câte ori se constată existenţa următoarelor situaţii: măsurile dispuse nu urmăresc un scop legitim; deciziile autorităţilor publice nu sunt adecvate situaţiei de fapt sau scopului legitim urmărit, în sensul că depăşesc ceea ce este necesar pentru atingerea acestui scop; nu există o justificare raţională a măsurilor dispuse, inclusiv în situaţiile în care se stabileşte un tratament juridic diferit pentru situaţii identice sau un tratament juridic identic pentru situaţii diferite; prin măsurile dispuse autorităţile statului limitează exerciţiul unor drepturi şi libertăţi fundamentale, fără a exista o justificare raţională care să reprezinte, în special, existenţa unui raport adecvat între aceste măsuri, situaţia de fapt şi scopul legitim urmărit.

Starea excepțională, respectiv starea de urgență și ulterior starea de alertă instituite de guvernanți pe teritoriul României, similar cu situația existentă în alte țări ale lumii, cu scopul de a limita extinderea pandemiei de covid a generat adoptarea a numeroase acte cu caracter normativ prin care se restricționează un număr însemnat de drepturi și libertăți fundamentale și corelativ o jurisprudență constituțională semnificativă privind constituționalitatea acestor măsuri. În cele ce urmează, analizăm succint această jurisprudență dar și legislația în vigoare cu scopul de a evidenția aspecte ale excesului de putere din partea autorităților statului.

Curtea Constituțională, prin două decizii, Decizia nr. 152/2020 și Decizia nr. 157 din 13 mai 2020 a constatat neconstituționalitatea unor dispoziții din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/1999 și respectiv Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 21/2004 privind Sistemul Național de Management al Situaților de Urgență, cu privire la acțiunile și măsurile dispuse pe durata stării de urgență privind restrângerea exercițiului unor drepturi. Din nefericire aceste decizii au fost ignorate de guvernanți, deși ele sunt general obligatorii, inclusiv sub aspectul motivării

lor. Consecința este că se restrâng prin diferite acte normative exercitarea unor drepturi și libertăți, inclusiv a libertății de conștiință și a libertății religioase, cu toate că acestea sunt drepturi existențiale absolute a căror exercitare în plan social nu poate fi restrânsă. În opinia noastră unele dintre măsurile restrictive dispuse nu sunt adecvate scopului legitim urmărit, nu respectă demnitatea persoanei, ca valoare existențială dar și constituțională și totodată nu respectă principiul proporționalității de care am amintit.

Prin Decizia nr 152/2020[9], Curtea Constituțională, printre altele a admis excepția de neconstituționalitate formulată de Avocatul Poporului și a constatat că dispozițiile art.28 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență sunt neconstituționale. Totodată, a constatat că Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 34/2020 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență este neconstituțională, în ansamblul său. Pentru a pronunța această decizie, Curtea a reținut că interdicțiile constituționale prevăzute la art.115 alin.(6), de a nu adopta ordonanțe de urgență care pot afecta regimul instituțiilor fundamentale ale statului, drepturile, libertăţile şi îndatoririle prevăzute de Constituţie, drepturile electorale, au avut în vedere restrângerea competenței Guvernului de a legifera în aceste domenii esențiale în locul Parlamentului.

Legiferând cu privire la regimul juridic al stării de asediu și al stării de urgență, Ordonanța de urgență a Guvernului nr.1/1999 este actul de reglementare primară prin care se dispune restrângerea exercițiului drepturilor și al libertăților fundamentale, act în baza căruia autoritățile publice cu competențe în gestionarea situației de criză (Președintele României, Parlamentul României, Ministerul Administraţiei şi Internelor, autorităţile militare şi autorităţile publice, prevăzute în decretul de instituire a stării de asediu sau de urgenţă) emit acte administrative cu caracter normativ (decretul Președintelui de instituire a stării de asediu sau a stării de urgenţă, ordonanţe militare şi ordine ale altor autorităţi publice) care pun în executare norma primară, identificând, în funcție de particularitățile situației de criză, drepturile și libertăți fundamentale al căror exercițiu urmează a fi restrâns.''Or, având în vedere toate aceste argumente, Curtea reține că, de plano, actul normativ cu un atare obiect de reglementare afectează atât drepturi și libertăți fundamentale ale cetățenilor, cât și instituții fundamentale ale statului, căzând în sfera interdicției prevăzute de art.115 alin. (6) din Constituție. Astfel, Curtea constată că regimul juridic al stării de asediu și al stării de urgență, în actualul cadru constituțional, nu poate fi reglementat decât printr-o lege, ca act formal al Parlamentului, adoptată cu respectarea dispozițiilor art.73 alin.(3) lit.g) din Constituție, în regim de lege organică. 117''.

În ceea ce privește Ordonanța de urgență a Guvernului nr.34/2020 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.1/1999, Curtea a constatat că aceasta a fost adoptată cu încălcarea art.115 alin.(6) din Constituție. Actul normativ modifică regimul juridic al stării de asediu și al stării de urgență sub aspectul răspunderii contravenţionale în cazul nerespectării sau neaplicării imediate a măsurilor stabilite în Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr.1/1999, introducând sancţiuni contravenţionale complementare, precum confiscarea bunurilor destinate, folosite sau rezultate din contravenţie și suspendarea temporară a activităţii. Curtea reamintește că sancţiunile contravenţionale principale și sancţiunile contravenţionale complementare sunt sancţiuni specifice dreptului contravenţional, aplicabile subiectului de drept care încalcă norma juridică de drept contravenţional printr-o conduită contrară acesteia. Ele au un rol preventiv-educativ şi reprezintă o formă de constrângere juridică, vizând, în special, patrimoniul făptuitorului. Prin urmare, având în vedere natura juridică a sancțiunilor contravenționale, efectele lor asupra patrimoniului contravenientului, precum și jurisprudența Curții, rezultă că reglementarea unor norme în această materie afectează în mod implicit dreptul de proprietate, consacrat de art.44 din Constituție, precum și libertatea economică, prevăzută de art.45 din Constituție restrângând exercițiul acestor drepturi ceea ce încalcă interdicția stabilită de art 115 alin 6 din Constituție. Totodată, dispoziția normativă a inaplicabilității normelor legale referitoare la transparenţa decizională şi dialogul social, de fapt suspendarea lor pe perioada stării de urgență sau a stării de asediu, afectează drepturile fundamentale în considerarea cărora au fost adoptate aceste legi, precum și regimul unei instituții fundamentale a statului, astfel că ordonanța de urgență prin care se operează o atare suspendare contravine interdicției prevăzute de art.115 alin.(6) din Constituție.

Având în vedere toate aceste argumente, Curtea a constatat că Ordonanța de urgență a Guvernului nr.34/2020 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.1/1999 este neconstituțională, în ansamblul său, întrucât a fost adoptată cu încălcarea prevederilor constituționale cuprinse în art.115 alin.(6). Argumentele Curții Constituționale sunt importante sub mai multe aspecte. Noțiunea de ''lege'' prin care se poate institui regimul juridic al stărilor excepționale este interpretată în sens restrâns, respectiv ca act normativ al Parlamentului, excluzând actele normative ale Guvernului cu referire expresă la ordonanțele executivului. Totodată, se conferă o interpretare necesară a interdicției prevăzută de art. 115 alin 6 din Constituție în sensul că prin ordonanțe de urgență, inclusiv cele emise în situații excepționale, Guvernul

nu poate institui reglementări primare privind restrângerea exercițiului unor drepturi. Astfel de măsuri pot fi instituite primar numai prin lege, ca act juridic al Parlamentului. Este evident că intenția materializată normativ a Guvernului de a restrânge exercitarea unor drepturi și libertăți fundamentale cu încălcarea competenței sale legislative în materie și nerespectarea interdicțiilor constituționale reprezintă un exces de putere pe care Curtea Constituțională în acest caz l-a constatat și înlăturat.

Prin aceeași, decizie Curtea a constatat că prevederile art.28 alin.(1) coroborate cu art.9 alin.(1) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.1/1999 nu indică în mod clar şi neechivoc, în cuprinsul normei legale, actele, faptele sau omisiunile care constituie contravenții și nici nu permite identificarea cu uşurinţă a acestora, prin trimiterea la actele normative cu care textul incriminator se află în conexiune. Redăm un fragment din motivarea instanței noastre constituționale: „Prevederile art.28 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.1/1999 nu numai că nu prevăd concret faptele care atrag răspunderea contravențională, dar stabilesc în mod nediferențiat pentru toate aceste fapte, independent de natura sau gravitatea lor, aceeași sancțiune contravențională principală. În ceea ce privește sancţiunile contravenţionale complementare, deși legea prevede că acestea se aplică în funcţie de natura şi gravitatea faptei, atâta vreme cât fapta nu este circumscrisă, evident că nu se poate determina nici natura sau gravitatea sa pentru a stabili în mod just sancțiunea complementară aplicabilă”.

În concluzie, Curtea constată că întrucât prevederile de lege supuse controlului de constituţionalitate impun o obligație generală de a respecta un număr nedefinit de norme, cu dificultate identificabile, și stabilesc sancțiuni contravenționale, neincriminând fapte concrete, încalcă principiile legalității și proporționalității care guvernează dreptul contravențional. Așa fiind, Curtea constată că prevederile art.28 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.1/1999, caracterizate printr-o tehnică legislativă deficitară, nu întrunesc exigenţele de claritate, precizie şi previzibilitate şi sunt astfel incompatibile cu principiul fundamental privind respectarea Constituţiei, a supremaţiei sale şi a legilor, prevăzut de art.1 alin.(5) din Constituţie, precum și cu principiul restrângerii proporționale a drepturilor și libertăților fundamentale, prevăzut de art.53 alin.(2) din Constituție. Pentru aceleași argumente, Curtea reţine că imprecizia textului de lege supus controlului de constituţionalitate afectează, în consecinţă, şi garanţiile constituţionale care caracterizează dreptul la un proces echitabil, consacrat de art.21 alin.(3) din Constituție, inclusiv componenta sa privind dreptul la apărare, drept fundamental prevăzut de art.24 din Constituție”.

Prin Decizia nr. 157/2020[10], Curtea Constituțională, printre altele, a admis excepția de neconstituționalitate formulată de Avocatul Poporului și a constatat că dispozițiile art.4 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.21/2004 privind Sistemul Naţional de Management al Situaţiilor de Urgenţă sunt constituționale în măsura în care acțiunile și măsurile dispuse pe durata stării de alertă nu vizează restrângerea exercițiului unor drepturi sau a unor libertăți fundamentale. Curtea a reținut că acțiunile și măsurile dispuse pe durata stării de alertă, în temeiul dispozițiilor Ordonanței de urgență a Guvernului nr.21/2004, nu pot viza drepturi sau libertăți fundamentale. De asemenea, Curtea constată că legiuitorul delegat nu poate delega la rândul său unei autorități/entități administrative ceea ce el însuși nu deține în competență. „Așa cum Curtea a statuat în mod constant, din coroborarea normelor constituționale cuprinse în art.53 alin. (1) și în art.115 alin.(6) rezultă că afectarea/restrângerea drepturilor sau libertăților fundamentale nu se poate realiza decât prin lege, ca act formal al Parlamentului”.

Argumentele Curții Constituționale, precum și soluțiile date acestor litigii constituționale constituie garanții importante pentru respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor mai ales în situații excepționale când crește pericolul ca executivul să adopte măsuri discreționare ce reprezintă de fapt exces de putere. Instanța noastră constituțională afirmă: „Este incontestabil faptul că legislația care prevede regimul juridic al unor situații de criză ce impun luarea unor măsuri excepționale presupune un grad mai sporit de generalitate față de legislația aplicabilă în perioada de normalitate, tocmai pentru că particularitățile situației de criză sunt abaterea de la normal (excepționalitatea) și imprevizibilitatea pericolului grav care vizează atât societatea în ansamblul său, cât și fiecare individ în parte. Cu toate acestea, generalitatea normei primare nu poate fi atenuată prin acte infralegale care să completeze cadrul normativ existent. De aceea, măsurile care organizează executarea dispozițiilor legale și particularizează și adaptează respectivele dispoziții la situația de fapt existentă, la domeniile de activitate esențiale pentru gestionarea situației care a generat instituirea stării de alertă nu se pot abate (prin modificări sau completări) de la cadrul circumscris prin normele cu putere de lege, deci nu pot viza drepturi și libertăți fundamentale”.

Prin Decizia nr 457/2020[11], Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate ridicată de Avocatul Poporului și a constatat că dispozițiile art.4 alin.(3) și (4), precum și ale art.65 lit. s) și ș), ale art.66 lit. a), b) și c) în ceea ce privește trimiterile la art.65 lit. s), ș) și t) și ale art.67 alin.(2) lit. b) în ceea ce privește trimiterile la art.65 lit. s), ș) și t) din Legea nr.55/2020 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea

efectelor pandemiei de COVID-19 sunt neconstituționale. Curtea constată că prin încuviințarea de către Parlament a măsurilor adoptate prin hotărârea Guvernului de instituire a stării de alertă se creează un regim juridic confuz al hotărârilor Guvernului.

Curtea reține că sunt întemeiate criticile formulate de Avocatul Poporului, cu consecința neconstituționalității art.4 alin.(3) și (4) din Legea nr.55/2020, întrucât, prin aceste texte de lege Parlamentul cumulează funcțiile legislativă și executivă, situație incompatibilă cu principiul separației și echilibrului puterilor în stat, consacrat de art.1 alin.(4) din Constituție; se denaturează regimul juridic al hotărârilor Guvernului, ca acte de executare a legii, consacrat de art.108 din Constituție; se creează un regim juridic confuz al hotărârilor Guvernului, de natură să ridice problema exceptării acestora de la controlul judecătoresc în condițiile art.126 alin.(6) din Constituție, cu consecința încălcării prevederilor art.21 și art.52 din Constituție, care consacră accesul liber la justiție și dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică. (2).

În legătură cu art.65 lit.s) și ș), art.66 lit.a), b) și c) și art.67 alin.(2) lit.b) din Legea nr.55/2020, criticate pentru neconstituționalitate, Curtea Constituțională arată că respectarea legilor este obligatorie, însă nu se poate pretinde unui subiect de drept să respecte o lege care nu este clară, precisă şi previzibilă, întrucât acesta nu îşi poate adapta conduita în funcţie de ipoteza normativă a legii. De aceea, legiuitorul trebuie să manifeste o deosebită atenţie atunci când adoptă un act normativ (Decizia nr.1 din 10 ianuarie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.123 din 19 februarie 2014). O dispoziție legală trebuie să fie precisă, neechivocă, să instituie norme clare, previzibile și accesibile a căror aplicare să nu permită arbitrariul sau abuzul (Decizia nr.637 din 13 octombrie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.906 din 8 decembrie 2015).

Actele normative cu putere de lege și actele administrative cu caracter normativ prin care se stabilesc și se sancţionează contravenţii trebuie să întrunească toate condițiile de calitate ale normei: accesibilitate, claritate, precizie și previzibilitate. Stabilirea faptelor a căror săvârşire constituie contravenţii trebuie realizată cu respectarea acestor exigențe, iar nu lăsată, în mod arbitrar, la libera apreciere a agentului constatator, fără ca legiuitorul să fi stabilit criteriile şi condiţiile necesare, operaţiunile de constatare şi sancţionare a contravenţiilor. Totodată, în lipsa unei reprezentări clare a elementelor care constituie contravenţia, judecătorul însuşi nu dispune de reperele necesare în aplicarea şi interpretarea legii, cu prilejul soluţionării plângerii îndreptate asupra procesului-verbal de constatare şi sancţionare a contravenţiei.

În baza acestor considerente, instanța noastră constituțională a constatat neconstituționalitatea acestor texte de lege. „În România, derogările specifice stării de urgență sunt reglementate la nivel constituțional, inclusiv sub aspectul puterilor sporite oferite executivului, adică Președintelui României, iar nu Guvernului. A ”construi” prin lege o instituție nouă – ”starea de alertă”, cu un regim evident mai puțin restrictiv decât starea de urgență reglementată de legiuitorul constituant - dar care să permită eludarea cadrului constituțional care guvernează legalitatea, separația puterilor în stat, condițiile restrângerii exercițiului unor drepturi și al unor libertăți, contravine exigențelor generale ale statului de drept, astfel cum sunt consacrate de Constituția României”.

Aspectele care au format obiectul controlului de constituționalitate al Curții Constituționale cu referire la starea excepțională instituită pe teritoriul României nu sunt singurele măsuri abuzive și neconstituționale ale autorităților statului dispuse și aplicate în această perioadă. În opinia noastră s-au încălcat grav demnitatea omului și drepturi fundamentale precum: dreptul la viață intimă, familiară și privată, dreptul la ocrotirea sănătății, accesul la cultură, dreptul la învățătură, dreptul la un nivel de trai decent și în mod deosebit libertatea de conștiință, autonomia cultelor religioase, libertatea lor și în special a cultului ortodox și autonomia Bisericii Ortodoxe, majoritară în România.

Spațiul nu ne permite să dezvoltăm aceste aspecte, dar subliniem că măsurile restrictive impuse normativ și aplicate prin exces de putere de către autoritățile statului, nu respectă principiile supremației Constituției și a legii precum și cerințele prevăzute de art. 53 din Constituție și în mod deosebit principiul proporționalității, deoarece nu sunt adecvate diferitelor situații concrete, (de exemplu, comuniunea religioasă a credincioșilor oortodocși participanți la o slujbă în Biserică nu poate fi considerată o simplă întrunire civilă) și depășesc cu mult ceea ce este necesar, respectiv combaterea și prevenirea răspândirea pandemiei. Respectarea supremației Constituției și a legii, garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, eliminarea manifestărilor de exces de putere din partea guvernanților pe durata existenței unor situații excepționale sunt clar exprimate de Curtea Constituțională în următoarele considerente din Decizia nr 457/2020: „Comisia de la Veneția a reamintit că ”[el] conceptul de stare de urgență” se bazează pe presupunerea că în anumite situații de urgență de ordin politic, militar și economic, sistemul de limitări impuse de ordinea constituțională trebuie să cedeze în fața puterii sporite a executivului”.

Unele concluzii. *Conştiinţa* este o dimensiune ontologică a fiinţei umane, un *dat* care se constituie ca o particularitate existenţială a omului. *Conştiinţa de sine* este un *dar* divin pe care fiecare om îl poartă în

sine ca vocaţie încă de la botez, dar care devine actual prin lucrarea teandrică a harului şi a omului. *Libertatea conştiinţei* se constituie şi se desăvârşeşte nu în relaţie cu lumea materială supusă determinismului şi cauzalităţii naturale şi implicit tuturor precarităţilor existenţiale, ci prin raportare la universul valoric autentic ce decurge în mod firesc din relaţia de iubire a omului faţă de Dumnezeu şi faţă de semeni. Forma juridică a libertăţii conştiinţei are ca esenţă libertatea conştiinţei de sine în înţelesul ei teologic. Spunea părintele profesor Dumitru Stăniloaie că „omul este în esenţa sa duh şi libertate”. Libertatea omului are ca fundament libertatea conştiinţei care, prin credinţă, devine şi *conştiinţă de sine.* În acest fel se depăşeşte individualismul, egocentrismul, „eul” şi tot ceea ce înseamnă existenţa omului aruncat în lume după expresia lui Heidegger şi Sartre. Libertatea conştiinţei este lungul drum, dar singura cale senină a omului către sine, către sinele său mai adânc, regăsit în infinitatea iubirii de Dumnezeu şi de oameni. Cum bine spunea Constantin Noica: „Trebuie să fii infidel eului în drumul către sine”.

Note de subsol

[1]Decizii şi rapoarte ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului, nr.25. Raportul din 16 mai 1980.

[2]Cazul Mitropolia Basarabiei şi alţii versus Moldova, Hotărârea din 13 decembrie 2001.

[3]Doina Micu, *Garantarea drepturilor omului,* București, Editura All Beck, 1998, p.91.

[4]Cazul Mitropolia Basarabiei şi alţii versus Moldova, anterior citată.

[5]Hotărârea din 25 mai 1993.

[6]Cauza Monoussakis şi alţii versus Grecia, Hotărârea din 26 septembrie 1996.

[7]În cauza Agga versus Grecia, Hotărârea din 17 octombrie 2002, C.E.D.O. confirmă jurisprudenţa sa constantă potrivit căreia pluralismul este una dintre valorile societăţii democratice, în raport de care se stabileşte dacă restrângerea libertăţii conştiinţei, gândirii şi religiei este necesară şi respectă principiul proporţionalităţii: „Pluralismul, inerent într-o societate democratică, a fost cu greu cucerit de-a lungul secolelor. De aceea, este adevărat că într-o societate democratică poate fi necesar să se instituie restricţii pentru libertatea de religie, pentru a concilia interesele diferitelor grupuri religioase. Cu toate acestea, o asemenea restricţie trebuie să corespundă unei nevoi sociale imperioase şi trebuie să fie proporţională scopului legitim urmărit.”

[8]A se vedea Decizia nr. 306 din 27 martie 2012, publicată în Monitorul Oficial nr. 388 din 11 iunie 2012.

[9]Publicată în M.Of. nr. 387 din 13. 05. 2020.

[10]Publicată în M. Of. nr 397 din 15.05.2020.

[11]Publicată în M.Of. 578 din 1. 07. 2020.

Vizitele regelui Carol I în orașul Pitești (1866-1896)

dr. Aurel RADU,
inspector superior Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale

Vizitele regelui Carol I în țară în primele trei decenii de domnie au fost riguros documentate fiind consemnate în timp real în paginile Monitorului Oficial, strânse ulterior în două volume consistente[1] publicate de Academia Română cu ocazia serbării jubileului de 30 de ani de domnie, sau republicate recent și parțial de Arhivele Militare[2]. Încă de la sosirea în țară, în drumul său spre capitală, principele Carol, însoțit de I.C. Brătianu, a trecut prin orașul Pitești, unde a fost întâmpinat de autoritățile centrale, în fața cărora a dat un răspuns rămas memorabil: „Din minutul în care am pășit pe pământul noii mele patrii am devenit român”[3].

După aproape șase ani de domnie, Carol I revine la Pitești, într-un moment deosebit în istoria urbană, inaugurarea stației de cale ferată (1872) care lega orașul reședință de județ de capitala țării. Trenul princiar de la București la Pitești a făcut mai puțin de trei ore, inclusiv cu opririle în trei stații pe care principele le-a vizitat în amănunt. De-a lungul traseului feroviar a fost întâmpinat de autoritățile administrative și militare, de țărani și țărănci cu buchete de flori. Rămâne memorabil discursul său prin crezul înfăptuit: „Fie ca drumul de fier, acest puternic mijloc al civilizațiunii, să deschidă toate bogățiile județului Argeș și să contribuie la înflorirea orașului Pitești prin dezvoltarea comerțului; fie ca înlesnirea căilor de comunicațiune să răspândească prosperitatea asupra acestei frumoase părți a României”[4]. Domnitorul a vizitat podul peste râul Argeș și a poposit pentru reculegere la catedrala orașului (Biserica Sf. Nicolae, demolată în perioada comunistă, pentru care regele a donat în 1884 un frumos candelabru inscripționat memorabil[5]), unde a fost întâmpinat de episcopul Argeșului, Neofit Scriban. Acesta a mai vizitat din trăsură principalele „ulițe” ale orașului și a coborât pentru puțin timp în Grădina publică, unde a fost întâmpinat de muzica militară. Cu ocazia vizitei cuplului princiar, singurul bulevard al orașului care lega în line dreaptă gara aflată la periferie de centrul urban se va numi, începând din 1872, Elisabeta Doamna,

Regele Carol I. By Unknown photographer - https://www.pinterest.co.uk/pin/romanian-royal-family-european-royalty-royal-family--352336370830525085/, Public Domain, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=121633900

actualmente bulevardul Republicii, rămas cu denumirea impusă în perioada comunistă. Grădina publică din centrul orașului, amenajată special pentru a impresiona străinii sosiți cu trenul la Pitești, s-a numit Grădina Carol, denumire sub care a fost mai puțin cunoscută.

Peste câțiva ani, în 1875, familia princiară revine la Pitești, fiind găzduită în casele primarului Constantin Vărzaru. De-a lungul traseului urban, trăsura princiară a fost întâmpinată de o mulțime de orășeni care aruncau cu flori, în timp ce balcoanele și ferestrele caselor erau decorate cu covoare multicolore, un obicei care încă surprinde prin vechimea lui. Familia domnitoare își continuă drumul spre Câmpulung, pe „frumoasa și pitoreasca șosea ce unește acum acest oraș de Pitești[6].

La finele anului 1877, după victoriile repurtate împotriva otomanilor, Carol revine în mod simbolic la Pitești, la un deceniu de la momentul sosirii sale în țară. La gară, trenul princiar este întâmpinat de orășeni și autorități. Principele a fost condus pe străzile strălucit iluminate, pe sub arcuri de triumf pe care erau scrise victoriile armatei române, până la Biserica Sf. Nicolae din centrul orașului, unde s-a oficiat un tedeum de către mitropolitul primat Calinic Miclescu și episcopul Ghenadie Petrescu al Argeșului. În aclamațiile orășenilor, principele victorios se retrage în casele primarului orașului C. Vărzaru, „unde se prezentară toate autoritățile locale și un mare număr de cetățeni notabili”[7].

În 1882, în contextul organizării comandamentelor armatei, regele Carol I revine la Pitești acordând un interes mai mare unităților militare aflate pe platoul din Trivale[8]. Din nou, în 1890, la Pitești și împrejurimi au loc manevrele de toamnă ale armatei. În prezența regelui Carol și a principelui moștenitor Ferdinand au defilat trupele formate din circa 27.000 oameni.

În primul deceniu de domnie, principele Carol s-a aflat în mijlocul orășenilor piteșteni în cel puțin două momente simbolice în istoria națională, momentul sosirii în țară când susține un scurt și memorabil discurs (1866) și momentul câștigării independenței de stat (1877). Un alt moment simbolic, de importanță economică majoră, este inaugurarea în 1872 a stației de cale ferată care lega orașul Pitești de capitala țării. Ca militar de carieră, regele Carol I a fost prezent în mijlocul trupelor piteștene din Trivale în 1882 și la manevrele armatei din toamna anului 1890, când reiterează necesitatea instruirii trupelor armate, inclusiv pe timp de pace: „Aceste concentrări au dovedit că este de neapărată trebuință, ca ele să fie făcute încă adeseori și că trebuie să ne folosim de timpul de pace spre a fi pregătiți când datoria ne va chema pe câmpul de luptă”[9].

1.

9 mai 1866. *Întâmpinarea domnitorului Carol de către Primul Ministru la Pitești.*

La sosirea Alteței Sale la Pitești, Domnul general Nicolae Golescu și Domnul Ioan Ghica președintele Consiliului de Miniștri i-au adresat următoarea alocuțiune:

Principe,

Bine ați venit în Staturile Alteței Voastre Serenisime, domniți ani îndelungați și faceți fericirea și mărirea acestui popor care vă primește cu urările unanime.

Să trăiască Principele Românilor!

Răspunsul Alteței Sale Serenisime, către Domnul general Golescu, membru al Locotenenței Domnești, și D-lui Ion Ghica, președintele Consiliului de Miniștri:

Vă mulțumesc de întâmpinarea ce mi-ați făcut; primiți expresiunea toatei gratitudinii mele pentru membrii Locotenenței și Guvernului, care printre atâtea încercări grele au știut a menține ordinul și unirea.

Prin fermitatea și prudența Domniei Voastre mi-ați înlesnit greaua sarcină ce mi s-a încredințat; cu concursul D-voastră sper a realiza aspirațiunile

Românilor; viața mea întreagă va fi consacrată fericirii lor.

Deputațiunea urbei Pitești.

Prea Înălțate Doamne!

Reprezentanți ai comunei urbei Pitești, venim cu cel mai profund respect a Vă depune devotamentul nostru, și a striga cu cel mai mare entuziasm: Să trăiască România una și nedespărțită! Să trăiască Domnitorul său, Înălțimea Sa Carol I.

N. Cernătescu, F. Tomescu.

Răspunsul Alteței Sale Serenisime:

Sunt ferice de a mă afla în mijlocul locuitorilor unei urbe care a susținut cu o atât de inteligentă energie spiritul naționalității și unirii. Din minutul în care am pășit pe pământul noii mele patrii am devenit Român; viața mea întreagă o voi consacra pentru fericirea poporului Român și pentru prosperitatea românilor, care de acum înainte au devenit compatrioții mei.

„Monitorul Oficial”, nr. 103 din 12(24) mai 1866, p. 454, 458.

2.

29 octombrie 1872. *Inaugurarea traseului de cale ferată București-Pitești, urmată de vizită în oraș.*

Duminică, la 29 octombrie (10 noiembrie), Măriile Lor Domnul și Doamna, însoțite de D-nii miniștri de Lucrări Publice și de Resbel, de D-na Mavrogheni, damă de onoare, de prefecții de Ilfov și Dâmbovița, de directorul[10] general al liniilor ferate, au fost cu un tren special de au vizitat linia ferată de la București la Pitești. Măriile Lor au plecat din București la 9 ore de dimineață și au ajuns la Pitești la 11 ore și 45 minute; de la Pitești au pornit înapoi la 2 ore și 45 minute și la 5 ore și jumătate erau în București.

Marș-ruta trenului a fost combinată astfel că, în ducere, Măria Sa Domnul s-a oprit și a vizitat în toate amănuntele trei din stații, precum și podul după Argeș, iar la întoarcere celelalte trei stații după această linie.

Pe la toate stațiile Măriile Lor au fost întâmpinate de subprefecții respectivi, de primarii comunelor vecine, de o mulțime de țărani și țărance cu buchete de flori și de detașamente de milițieni și călărași pe care Măria Sa Domnul i-a trecut pretutindeni în revistă.

La gara de la Pitești, pe lângă autoritățile civile și militare, se aflau adunate mai toate notabilitățile orașului și ale județului, care au primit cu cea mai mare bucurie pe Măriile Lor, oferindu-le buchete de flori.

Președintele comisiunii interimară a orașului, Domnul Theodor Naum, prezentându-se Măriilor Lor, împreună cu ceilalți membri, a rostit următorul cuvânt:

Prea Înălțate Doamne,

Interpreți fideli a simțămintelor concetățenilor noștri, plini de amor și de devotament pentru Măria Ta și Dinastia Măriei Tale, ne simțim fericiți că putem prezenta respectuoasele noastre omagii, felicitându-vă de buna venire și urându-vă ani mulți și fericiți.

Măria Sa Doamna vizitând astăzi pentru prima dată urbea noastră, ne reamintește cele mai frumoase suvenire de glorioasele Doamne care însoțesc pe iluștrii lor soți la tot pasul pentru prosperitatea și fericirea poporului.

Urbea Pitești, ca semn de devotament și de iubire către Înălțimea Sa Doamna, a consacrat căii sale principale numele Înălțimii Sale Doamnei.

Stăruința guvernului Măriei Tale pentru terminarea căii ferate până la porțile acestui oraș ne face plini de încredere pentru viitor, deoarece punându-ne în contact cu celelalte state ale Europei ne deschide calea civilizației și a progresului.

Să trăiești Maria Ta!

Să trăiască Maria Sa Doamna!

Să trăiască Principesa Maria și Dinastia Măriei Tale!

Theodor Naum, Ion Meculescu, I.T. Purcăreanu, N. Gherman.

După aceasta, președintele Consiliului județean, Domnul Alexandru Zisu a exprimat din partea județului fericirea de a primi în capitala Argeșului pe Maria Sa Domnul însoțit de Măria Sa Doamna.

Maria Sa le-a mulțumit la amândoi de buna primire ce vede că li se face atât din partea orașului cât și a județului, și după ce atât Măria Sa Domnul, cât și Măria Sa Doamna s-au întreținut cu mai mulți din domnii și doamnele ce așteptau la gară spre a le prezenta omagiile lor, nu numai din județul Argeș și orașul Pitești, dar și din județul vecin al Muscelului, și între care erau D-nii Scarlat Angeleanu și Beștelei[11], membrii Consiliului județean, D-nii general N. Golescu, Ion Brătianu și alții, s-au urcat în trăsură, și urmați de D-nii miniștri și de suita domnească, de autoritățile civile și militare și de numerosul public în trăsuri, au mers la catedrala orașului, unde au primit binecuvântările Prea Sfinției Sale Părintelui Episcop de Argeș, înconjurat de tot clerul orașului.

De la biserică, Măriile Lor, escortate asemenea ca și până aici, au mers la casa D-lui Meculescu, unde li se gătise dejunul.

Până a nu cobori la dejun, Măriile Lor au primit în saloanele D-lui Meculescu toate autoritățile civile și militare ale județului și ale orașului, precum și mai multe notabilități, domni și doamne, care au exprimat dorința a fi prezentate Măriilor Lor.

La dejun, deosebit de D-nii miniștri, de doamna Mavrogheni, de doamna Sofia Krețulescu, care venind la gara Leurdeni să prezinte omagiile sale Măriei Sale Doamnei, Măria Sa a binevoit s-o invite a o însoți la Pitești, au luat parte părintele Episcop de Argeș[12], Domnul Zisu, președintele Consiliului județean, Domnul Theodor Naum, președintele Comisiei interimare a orașului, prefectul județului, doamnele

Zisu, Elena Papadopolu și Meculescu, și domnul general N. Golescu, Ion Brătianu și alții.

Pe la sfârșitul dejunului, părintele episcop a purtat un toast felicitând pe Măriile Lor de buna venire în orașul Pitești, și adăogând că, exprimând fericirea ce simte de a vedea pentru întâia oră pe Măria Sa Doamna venind în județul Argeș, este interpretul întregii eparhii ce o cârmuiește.

Măria Sa Domnul a răspuns în modul următor:

Sunt aproape 6 luni, cu ocaziunea ultimei mele veniri în acest oraș, când mi-am exprimat dorința de a reveni estimp încă împreună cu Doamna în mijlocul D-voastre și a vedea atunci <orașul> Pitești legat cu Capitala prin cale ferată.

Este o adevărată satisfacțiune pentru mine că această a mea dorință s-a putut împlini așa de curând. Fie ca drumul de fier, acest puternic mijloc al civilizațiunii, să deschidă toate bogățiile județului Argeș și să contribuie la înflorirea orașului Pitești prin dezvoltarea comerțului; fie ca înlesnirea căilor de comunicațiune să răspândească prosperitatea asupra acestei frumoase părți a României.

Urând ca să vedem într-un viitor apropiat realizarea acestor progrese așteptate cu nerăbdare de fiecare din noi, închin acest pahar în sănătatea orășenilor piteșteni, care astă dată, ca și ori de câte ori am venit în mijlocul lor, mi-au arătat devotamentul lor prin călduroase primiri, pentru care le mulțumesc din inimă.

Să trăiți ani îndelungați și fericiți!

După dejun, Măriile Lor au mers în trăsură pe coasta ce se află la spatele orașului, de unde au privit vederea cea frumoasă ce se desfășoară de aici pe lunca Argeșului și pe acea a râurilor ce coboară din județul Muscelului, precum și pe dealurile și munții ce înconjoară orizontul ce se descoperă după această costă. Măria Sa, tot într-o vreme a vizitat cazarma vânătorilor ce se află în preajma locului. De aici, Măriile Lor, intrând în trăsură s-au preumblat prin principalele ulițe ale orașului, s-au coborât în Grădina publică unde se afla muzica, și în urmă, urcându-se iarăși în trăsură, au mers la gară, și au pornit cu trenul special la București.

Pe tot lungul străzilor[13], după ferestrele caselor, la Grădina publică, și de aici la gară, Măriile Lor erau primite cu salutările cele mai entuziaste.

Acesta excursiune a Măriilor Lor a fost favorizată de o zi de toamnă din cele mai frumoase.

„Monitorul Oficial", nr. 241 din 31 octombrie (12 noiembrie) 1872, p. 1320.

3.

25-30 mai 1873. Vizită în județele Vâlcea, Argeș și Muscel.

După cum am relatat în precedentul nostru număr, joi 24 mai, pe la orele 7 seara, Înălțimea Sa Domnitorul a sosit în urbea Râmnicu Vâlcea, unde a petrecut noaptea.

Vineri, 25 curent, Măria Sa inspectă cazarma, spitalul, școlile publice și seminarul, pe când domnul ministru al Lucrărilor Publice, însoțit de domnul inspector Charlier și de D-nii ingineri ai circumscripției și ai județului, vizită lucrările de sondaj făcute pe marginea Oltului pentru stabilirea podului votat de Corpurile legiuitoare[14].

La 11 ore, Înălțimea Sa întruni la dejun mai multe notabilități și capii autorităților publice ale acelui district, și pe la ora unu părăsi Râmnicu Vâlcea urmat de suita Sa, de domnul prefect, de autoritățile civile și militare și de un public numeros, care însoți pe Măria Sa până la marginea Oltului, de unde începe districtul Argeș. Domnitorul trecu Oltul pe un pod umblător care dispărea sub verdeață și flori, pe când mii de glasuri ale mulțimii adunată pe ambele țărmuri ale râului, aclamau pe Măria Sa, care la debarcarea după acel pod, mulțumi încă o dată D-lui prefect și tuturor cetățenilor vâlceni adunați acolo de buna primire și de sentimentele de iubire ce Înălțimea Sa a găsit în acel județ.

Domnul prefect de Argeș, domnul președinte al Consiliului județean și mai multe notabilități din urbea Pitești așteptau sub un arc de verdeață împodobit cu flori și drapele sosirea Măriei Sale, care continuă imediat drumul spre Curtea de Argeș.

La 5 ore, Înălțimea Sa Domnitorul ajunse în vechia Capitală a lui Negru Vodă și se coborî mai întâi la Biserica Domnească, unde se celebră un Te-Deum, și în urmă merse la domnul Stanciu Hagi George, unde era pregătită găzduirea Măriei Sale. Aici, Înălțimea Sa binevoi a întruni la prânz mai multe notabilități din Curtea de Argeș și domnul Stanciu Hagi George, purtând un toast mulțumi Măriei Sale de onoarea făcută orașului și mai ales persoanei sale prin vizita Augustului Suveran al României și ură ani mulți și fericiți Mărie Sale Doamnei și Principesei Măria.

Seara, tot orașul era iluminat și seminariștii executară Înălțimii Sale un imn cântat cu multă precizie și acuratețe.

Sâmbătă, 26 mai, Măria Sa, după ce vizită Seminarul din Curtea de Argeș și școlile publice, rămânând foarte satisfăcut, merse la Monastirea Curtea de Argeș care este la o distanță de doi sau trei kilometri de oraș. Aici clerul monastirii întâmpină pe Înălțimea Sa cu Crucea și Evanghelia. După rugăciunea făcută în paraclisul monastirii, Măria Sa, însoțit de domnul arhitect Montaureanu[15], vizită în detaliu acest edificiu măreț și de celebritate europeană. Inspectând lucrările de reparațiuni ce s-au întreprins, Domnitorul recomandă în mai multe rânduri D-lui arhitect a căuta prin toate mijlocele a nu schimba nimic și a nu introduce nimic nou în părțile exterioare ale edificiului și a feri cu cea mai mare atențiune picturile și inscripțiunile din interiorul bisericii.

La 10 ore, Înălțimea Sa continuă drumul spre Câmpulung traversând Muscelul, astfel se numesc acele patru-cinci dealuri care despart Curtea de Argeș de Câmpulung. […]

4.

9-10 mai 1875. Vizită a familiei princiare la Pitești.

Vineri, 9 mai curent, Î.Î.LL. Domnul și Doamna, însoțiți de domnișoarele de onoare, domnul ministru al Justiției, domnul mareșal al Curții, domnul prefect de Ilfov și de domnul adjutant de serviciu au pornit la orele 8 și 50 minute dimineață din gara de la Cotroceni spre Pitești.

Domnul ministru Președinte, domnul ministru al Lucrărilor Publice, domnul general comandant al Diviziunei II Militară Teritorială și domnul prefect al Poliției Capitalei au fost de față la plecarea Măriilor Lor.

Pe parcursul trenului domnesc, toate gările erau frumos decorate cu frunze și verdeață, și un numeros public era adunat pe la toate stațiile.

La amiază, Măriile lor au sosit în Pitești și au fost întâmpinate la gară de prefectul județului, de primarul urbei Pitești, de toate autoritățile civile și militare ale districtului precum și de un numeros public, domni și doamne, între care erau multe notabilități județene și orășenești.

Domnul C. Vărzaru, primarul orașului Pitești a adresat Înălțimilor Lor următorul cuvânt:

Măria Ta,

Orașul Pitești, prin organul meu, se simte fericit a Vă exprima sentimentele sale de sinceră mulțumire și profundă recunoștință că ați binevoit a-l onora cu prezența Măriilor Voastre și a Vă aduce și cu această ocazie o nouă dovadă de inalteratul său devotament.

Măria Ta,

Nouă ani trecură de când Țara avu fericirea a saluta suirea Măriei Tale pe Tronul României, și orașul nostru nu poate uita că el fu unul din cele dintâi ce a avut însemnata onoare a Vă ura ani fericiți și prosperi pentru a-i putea consacra dezvoltării vieții noastre politică și socială. Acum viu în numele acestui oraș a Vă aduce omagiile[16] *noastre respectuoase pentru nobila și generoasa întrebuințare ce ați făcut de tot timpul Domniei Măriei Tale, căci toată viața noastră socială și economică resimte marile avantaje ce a dobândit.*

Măria Ta,

Respectul ordinii legale și al tuturor condițiunilor sociale ce ne garantează pactul nostru fundamental sunt dorințele cele mai intime ale tuturor Românilor voitori de bine, aceste dorințe au putut să ne fie asigurate prin guvernul actual, reprezentant fidel al principiilor conservatoare pe care marea majoritate a Țării le împărtășește în modul cel mai învederat. Orașul Pitești, condus de aceste dorințe a știut și de astădată, când a fost chemat a se pronunța între principiile de ordine legală și între opiniile contrarii, să dea dovezi de spiritul de ordine și de respectul ce profesează pentru ideile conservatoare, care este convins că numai acestea-i pot asigura viitorul său.

Măria Ta,

Mă cunosc dator a afirma acestea în fața triumfului ce ideile conservatoare a dobândit, și în fața altor afirmațiuni zgomotoase ce se fac în sensul contrar.

Să Trăiești Măria Ta!

Să Trăiască Măria Sa Doamna!

Să Trăiască România!

Î.S. Domnitorul a mulțumit pentru cuvintele ce i se adresau, amintind că în acea zi era 9 ani de când a trecut pentru prima oară ca Domn al Țării prin orașul Pitești, în care atunci a avut o primire tot atât de entuziastă ca și aceea ce o întimpină astăzi.

După ce Î.S. Domnitorul a trecut în revistă batalionul de vânători și garda orășenească ce erau înșiruite în curtea gării, Măriile Lor s-au urcat în trăsură și, precedate de prefectul județului și escortate de un detașament de călărași au făcut intrarea Lor în oraș.

Străzile pe parcursul cortegiului domnesc erau înțesate de lume, balcoanele și ferestrele erau ornate cu covoare și doamnele aruncau buchete în trăsura domnească.

Înălțimile Lor s-au coborât la casa D-lui C. Vărzaru, primarul orașului, unde după prezentarea autorităților au luat dejunul, la care au asistat mai multe notabilități ale districtului domni și doamne precum și D-nii deputați nou aleși ai județului Argeș.

Domnul primar a ridicat un toast în sănătatea Înălțimilor Lor, la care M.S. Domnitorul a răspuns urând prosperitate orașului Pitești și înflorirea comerțului său; Domnul G. Brătianu, în numele reprezentanților districtului a băut asemenea în sănătatea Înălțimilor Lor, adresându-le câteva cuvinte bine simțite.

După dejun, Înălțimile Lor au vizitat școlile primare și la ora 2 după amiază au pornit din Pitești, însoțite de aceleași aclamațiuni și demonstrațiuni de iubire ca la sosirea Lor. La podul de la Argeș, prefectul de Muscel a ieșit înaintea Măriilor Lor, care și-au urmat drumul spre Câmpulung pe frumoasa și pitoreasca șosea ce unește acum acest oraș cu Pitești.

„Monitorul Oficial”, nr. 103 din 13 (25) mai 1875, p. 2383-2385.

5.

14 decembrie 1877. Din jurnalul activităților militare. Vizită la Pitești.

Înălțimea Sa a plecat a doua zi 14 curent, la orele 9 dimineața, cu sania spre Pitești, însoțit de prefectul de Teleorman, căruia Măria Sa binevoise a-i acorda

ordinul *Steaua României*, pentru serviciile făcute armatei peste Dunăre. Calea a fost din cele mai grele, din cauza marilor troieni de zăpadă viscolite pe drum, pe care-l astupase cu desăvârșire. Abia la 7 ore seara, Înălțimea Sa putu ajunge la Gara Costești, unde a fost întâmpinat de domnul ministru al Lucrărilor Publice și de domnul mareșal al Curții. Domnitorul porni cu un tren special la Pitești, unde sosi pe la orele 8. Autoritățile civile și militare ale județului, primăria orașului și un imens public din Pitești și din satele de primprejur adăstau în gara frumos decorată sosirea Măriei Sale și-l aclamară cu nesfârșite urări. În salonul gării, primarul comunei și deputatul orașului, domnul Dimancea[17], salutară de bună venire pe Înălțimea Sa prin cuvinte bine simțite. De aici, Domnitorul intră în Pitești prin străzile strălucit iluminate, treceau prin arcuri de triumf pe care erau scrise victoriile armatei noastre alături de numele gloriosului ei comandant și merse la Biserica Sf. Nicolae. Î.P.S.S. Mitropolitul Primat[18], care se afla în Pitești venit cu delegația Senatului, și P.S.S. Episcopul de Argeș[19], primiră pe Măria Sa la intrarea în biserică, unde se săvârși un Te-Deum. După acesta, Domnitorul merse în aclamațiunile mulțimii, la cartierul ce-i era pregătit în casele D-lui Constantin Vărzaru[20], unde se prezentară toate autoritățile locale și un mare număr de cetățeni notabili.

Domnitorul binevoi a întruni la prânz pe Î.P.S.S. Mitropolitul Primat, pe P.S.S. Episcopul de Argeș, pe domnul I. Docan, vicepreședinte al Camerei, venit cu delegațiunea acestui corp, pe domnul ministru al Lucrărilor Publice, pe domnul colonel Gaillard, pe domnul director al Prefecturii, înlocuind pe domnul prefect C. Racoviță, care se afla absent din cauza pierderii unchiului său, generalul Nicolae Golescu, pe domnul primar, pe deputatul orașului domnul Dimancea, pe președintele Tribunalului, pe comandantul Gărzii Naționale, pe domnul și doamna Vărzaru și suita Măriei Sale. Domnitorul a stat noaptea la Pitești.

„Monitorul Oficial”, nr. 282 din 18(30) decembrie 1877, p. 7182.

6.1.

10-11 iunie 1882. Vizită în orașul Pitești.

Maiestatea Sa Regele pleacă la Pitești, unde după ce asistă la serviciul religios din catedrală, inspectează trupele garnizoanei, vizitează spitalul județului, temnița, cazarma regimentului 4 de dorobanți, liceul şi localul prefecturii.

Maiestatea Sa Regele inspectează pe platoul de la Pitești regimentul 30 de Muscel, sosit de la Câmpulung, și escadronul regimentului 2 de călăraşi, vizitează cazarma de artilerie şi de pompieri, două școli primare de băieţi, şcoala primară de fete şi Școala Alexandru[21]. În drum spre București, Maiestatea Sa inspectează la Titu regimentul 22 de dorobanți, sosit de la Târgoviște.

Academia Română, *Treizeci de ani de domnie ai Regelui Carol I, Cuvântări și acte*, vol. II, 1881-1896, Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, București, 1897, p. 53.

6.2.

Piteşti, joi, 10/22 iunie 1882. Bucureşti-Piteşti.

Vreme frumoasă, caldă. În grădină cu Elisabeta. Ora 11, Basset, care vine de la Sinaia. Ora 11½ plecarea cu trenul special. I. Brătianu la gară, ministrul de Război şi Crețeanu mă însoțesc. Ora 2½ sosirea în Piteþti, întâmpinare. La biserică, unde donez un candelabru. Episcopul de față. Direct la platou, în partea de sus a oraşului. Inspecția Regimentului 4 Dorobanți, lt.-col. Ulescu, a unei baterii şi a pompierilor. Ţinut până la ora 4½, lume multă, defilare. Apoi la spital, închisoare, gimnaziu, acolo examen. Ora 6 la casa domnului Varzar. Ora 7 cina, toasturi. Seara promenadă în oraşul iluminat şi în grădină, până la ora 10, mare entuziasm. De față Dimancea etc., prefectul Budişteanu. Răcoare.

Vineri, 11/23 iunie 1882. Piteşti-Bucureşti.

Dimineață frumoasă, răcoare. Ora 8 dejunat. Şcolarii aduc un buchet. Ora 9, pe terenul de instrucție, inspecția Regimentului 30 Dorobanţi din Muscel, care a venit la Piteşti. Colonelul Herfner şi un escadron de la Călăraşii lui Filiti. Până la ora 10¾. Plouă un moment. Vizitat cazarma şi şcoala, până la ora 11¾. Ora 12 luat prânzul, 20 de persoane. Ora 1¼ plecat din Piteþti, cu alai până la gară. Ora 3 în Titu, aici Cernat. Inspecția Regimentului 22 Dorobanţi, care a venit de la Târgovişte. Până la ora 4½. Col. Bibescu, Rosetti. Ora 5 plecarea, furtună şi ploaie. Ora 6½ în Cotroceni. Ora 7 cinat cu Elisabeta. Furtună puternică. Seara scris.

Carol I al României, *Jurnal (1881-1887)*, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 154.

7.

26 septembrie - 1 octombrie 1890. Manevrele de toamnă de la Pitești.

Maiestatea Sa Regele, însoțit de Alteța Sa Regală Principele Ferdinand, pleacă din Sinaia la Pitești, pentru a asista la manevrele cele mari de toamnă. Sosind la Pitești, Maiestatea Sa pleacă a doua zi (27 septembrie) la satul Bănănăi[22], unde ia parte la manevrele zilei și seara se întoarce la Pitești; aici vizitează gimnaziul și penitenciarul orașului. În ziua

următoare (28 septembrie), Maiestatea Sa și Alteța Sa Regală asistă la manevre la punctele de lângă pădurea Bradul de Sus, Bradul de Jos și Oarja[23], și inspectează apoi spitalul din Pitești. La 29 septembrie, Maiestatea Sa și Alteța Sa Regală se transportă la satul Găvana[24], de unde urmăresc manevrele, care în această zi se termină. La Pitești, Maiestatea Sa inspectează cazarma bateriei de pompieri și a regimentului 5 de artilerie. Duminică (30 septembrie), Maiestatea Sa și Alteța Sa Regală ascultă liturghia în biserica Sf. Nicolae și primesc pe platoul de la Bănănăi defilarea trupelor (27.000 oameni). La prânzul din Pitești, Maiestatea Sa ridică următorul toast:

Manevrele din anul acesta au o deosebită însemnătate pentru armată, prin constituirea și conducerea unităților tactice cu efective de război. Aceste concentrări au dovedit că este de neapărată trebuință, ca ele să fie făcute încă adeseori și că trebuie să ne folosim de timpul de pace spre a fi pregătiți când datoria ne va chema pe câmpul de luptă. Mare este încrederea, care țara are în ostașii săi; cu atât mai mult însă crește răspunderea noastră. Trebuie să muncim neîncetat, să oțelim toate forțele noastre, fiindcă numai astfel vom fi în stare de a împlini falnica noastră misiune. Cu adevărată bucurie am constatat și în anul acesta progresele dobândite și toate silințele ce fiecare pune, spre a răspunde așteptărilor țării și ale mele. Vă mulțumesc, și cu inima caldă ridic acest pahar în onorul iubitei mele armate și în sănătatea Corpurilor I și II, reprezentate în aceste manevre prin două diviziuni mobilizate.

Trăiască armata!

După toastul Ministrului de Război, Maiestatea Sa se ridică din nou și rostește următoarele cuvinte:

Privesc ca o datorie plăcută ca, după ce am băut în onoarea armatei, să închin un pahar pentru județul Argeş și orașul Pitești, care ne-au primit cu brațele deschise. Piteștenii s-au distins totdeauna prin simțămintele lor patriotice și inima lor a bătut pentru mărirea României. Sunt dar fericit că, cu ocazia manevrelor, ei au văzut armata și s-au putut convinge că jertfele ce țara face pentru apărarea sa nu sunt zadarnice. Mulțumind orașului și județului pentru tot concursul ce au dat armatei și pentru dovezile de dragoste ce ne-au arătat în timpul șederii noastre aici, ridic acest pahar pentru prosperitatea județului și în sănătatea orășenilor.

După ce Maiestatea Sa asistă la îmbarcarea trupelor concentrate, vizitează Școala de fete nr. 1 și Școala de băieți nr. 2 și plecă, împreună cu Alteța Sa Regală la Craiova (1 octombrie).

Academia Română, *Treizeci de ani de domnie ai Regelui Carol I, Cuvântări și acte*, vol. II, 1881-1896, Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, București, 1897, p. 248-250.

Note de subsol

[1]Academia Română, *Treizeci de ani de domnie ai Regelui Carol I, Cuvântări și acte*, vol. I, 1866-1880, vol. II, 1881-1896, Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, București, 1897, 600p. / 515p.

[2]*Casa Regală a României în cronicile „neoficiale" ale „Monitorului Oficial": 1866-1877: Carol I*, vol. 3-4, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2022, pp. 730; 800.

[3] „Monitorul Oficial", nr. 103 din 12(24) mai 1866, p. 454, 458.

[4] „Monitorul Oficial", nr. 241 din 31 octombrie (12 noiembrie) 1872, p. 1320.

[5]Aurel Radu, *Contribuții documentare referitoare la istoricul Bisericii Sf. Nicolae din Pitești*, în „Restituiri" - Revistă-document a Centrului Cultural Pitești, nr. 28/2013, p. 25.

[6]Idem, *Vizitele principelui Carol I în orașul Câmpulung și județul Muscel, în primul deceniu de domnie,* în „Muşcelul", Revistă de Istorie a Filialei Câmpulung a Societăţii de Ştiinţe Istorice din România, nr. 14/2021, Editura Larisa, Câmpulung, p. 33-46.

[7] „Monitorul Oficial", nr. 282 din 18(30) decembrie 1877, p. 7182.

[8]Aurel Radu, *Aspecte de viață urbană la Pitești în anul 1882*, în „Historia Urbana", tom XXIX, 2021, p. 21-39.

[9]Academia Română, *Treizeci de ani de domnie ai Regelui Carol I, Cuvântări și acte*, vol. II, 1881-1896, p. 249.

[10]Directorele, în original.

[11]Besteley, în original.

[12]Neofit Scriban (n. 1808, Burdujeni - d. 1884, Burdujeni) a fost arhiereu, pedagog și cărturar.

[13]Stradelor, în original.

[14]Cel mai probabil este vorba de podul de la Goranu, care va face legătură între județele Argeș și Vâlcea.

[15]Filip Montoreanu (n. 1839 - d. 1891) a fost un arhitect, publicist și documentarist român de origine franceză.

[16]Omagele, în original.

[17]Zimancea, în original.

[18]Calinic Miclescu (n. 1822, Suceava - d. 1886, București) a fost mitropolit primat între 1875-1886.

[19]Ghenadie Petrescu (n. 1836, București – d. 1918, Căldărușani) a fost arhiereu, episcop al Argeșului și mitropolit primat.

[20]Verzaru, în original.

[21]Școală particulară înființată în 1880 de Alexandru Teodosiade, fost institutor și revizor școlar.

[22]Sat component al comunei Prundu, astăzi cartier al orașului Pitești.

[23]Órjea, în original.

[24]Sat component al comunei omonime, astăzi cartier al orașului Pitești.

Scurte precizări despre doamna Klara Dobokay, soţia lui Nicolae Alexandru Voievod

Marian GHIȚĂ, Universitatea din Piteşti, Facultatea de Teologie, Litere, Istorie şi Arte, Specializarea Master Istoria românilor şi a României, an. II

Numele doamnei Klara ne este cunoscut datorită unui document al Curiei pontificale datând din anul 1370, adresat ilustrei văduve a lui Nicolae Alexandru, în contextul unei misiuni și conversie inițiate de Sfântul Scaun. De aici a pornit un carusel istoriografic, care pare să fi stabilit niște puncte fixe şi anume: doamna Klara se trăgea din familia Dobokay şi din neamul Kökényesradnót, ea fiind nepoata lui Mykud banul şi, totodată, mama domnului Ungrovlahiei, Radu I, şi a țarinelor balcanice Ana și Anca.

Istoriografia noastră mai veche a vehiculat opinia potrivit căreia Klara ar fi fost fiica lui Johannes de Dobokay, fiul lui Nicolaus, așa după cum reiese din actul din 11 noiembrie 1312 al capitulului Transilvaniei. Fratele Klarei, Ladislaus de Dobokay, apare în documentele maghiare între anii 1352/1359 și 1375.

Klara s-a căsătorit cu voievodul muntean Alexandru, fiul lui Basarab, marele voievod al Ţării Transalpine, undeva în preajma anului 1343, dar nu mai târziu de 1344/1345, în perioada supunerii „puternicului baron” transalpin față de monarhul angevin. Despre doamna Klara avem două documente datând din anul 1370, care ne permit să-i întregim arborele genealogic, dar să întrezărim și ceva din personalitatea sa. Din aceste documente, aflăm că doamna Klara avea două fiice căsătorite cu țarii balcanici. Una dintre acestea, anume Ana, odată devenită soţia lui Ivan Straţimir, ţarul bulgar de la Vidin (1371-1391), avea să renunțe la ortodoxie în favoarea credinţei catolice, sub influenţa pontifului roman Urban al VI-lea. Papa a rugat-o apoi pe nobila doamnă Klara să o convingă şi pe cealaltă fiică, pe nume Anca, soţia lui Ştefan Uroş al V-lea, regele Serbiei (1355-1371), să se convertească la catolicism.

Despre doamna Klara mai știm că trăia ca văduvă, în 1370, la Curtea Domnească de la Argeș, sub protecţia fiului ei vitreg, Vladislav-Vlaicu. Cu siguranță era în viață la momentul donației domnești pentru fratele ei (poate chiar aceasta a sugerat donația), Ladislaus, „ruda noastră iubită de sânge”, aşa după cum se exprima Vlaicu Vodă. Dacă mai trăia la 1376/1377, nu ştim cu certitudine. La fel de necunoscut rămâne şi locul înmormântării sale. Să fi fost îngropată în necropola voievodală de la Câmpulung? Nu ştim absolut nimic. Credem, mai degrabă, că doamna Klara a fost îngropată în necropola domnească de la Argeș.

Nicolae Alexandru Voievod. De la see above - Nicolae Iorga, Domni români după portrete şi fresce contemporane, Sibiu, 1930, Domeniu public, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2459339

Referinţe bibliografice

ANDEA, Susana, *Itinerariile regilor în Transilvania voievodală și în comitatele vestice și nordice, în Transilvania [secolele XIII- XVII]. Studii istorice*, Editura Academiei Române, 2005.

MIHAI, Hasan, *Antroponimia și modalități de transmitere a antroponimelor în cadrul familiilor nobiliare transilvănene de la sfârșitul secolului al XIII-lea și din secolul al XIV-lea*, în „ActaMN”, 48, seria Historica, 2/2011, Cluj-Napoca, 2011.

IORGA, Nicolae, *Femeile din viaţa neamului nostru. Chipuri, datine, fapte, mărturii,* Vălenii de Munte, 1912.

SĂLĂGEAN, Tudor, *Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Afirmarea regimului congregațional*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2007.

VERESS, Andrei, *Bibliografia româno-ungară*, vol. I, Editura Cartea Românească, București, 1931.

Despre domniţa Caplea, fiica lui Vlad Călugărul

Bianca-Gabriela NEACȘU, (Universitatea din Piteşti, Facultatea de Teologie, Litere, Istorie şi Arte, Specializarea Istorie, an. II)

În privinţa originii Caplei, opiniile istoricilor au fost şi rămân, încă, împărţite: după Nicolae Stoicescu şi Irina Cîrstina, Caplea ar fi fost fiica lui Vlad Călugărul şi sora lui Radu cel Mare şi a lui Vlad cel Tânăr, însă după Constantin Rezachevici, aceasta ar fi fost, mai degrabă, fiica lui Radu cel Mare. Totuşi, într-o carte de întărire pentru mănăstirea Dealu, din 27 decembrie 1511, Vlad cel Tânăr o numea pe jupaniţa Caplea „sora domniei mele".

Ştim cu certitudine, faptul că domniţa Caplea a fost căsătorită mai întâi cu Staico I din Bucov şi Băjeşti mare logofăt (†1505), iar apoi cu Bogdan din Popeşti (Ilfov) mare vornic, un boier moldovean (†1512). Caplea apare menţionată documentar, alături de primul ei soţ, jupan Stoica (Staico) logofăt, în cartea de întărire dată m-rii Codmeana (Cotmeana) de către Vlad Călugărul (8 ianuarie 1489). Cei doi soţi dăruiseră m-rii Codmeana o moară „pre apa carele se numeşte Vâlsanul".

Cu primul soţ Caplea ar fi avut 5 băieţi, Pârvu, Jitianu, Barbu, Preia şi Staico II din Bucov (care a dus neamul mai departe), şi 2 fete, Stana şi Caplea II din Periş şi din Băjeşti. Aceasta din urmă a fost căsătorită, prima oară, cu Stan pârcălab din Bujoreni, iar mai apoi cu Neagoe din Periş mare vornic, fapt dovedit de o carte de întărire de la Radu de la Afumaţi din 1 iunie 1526.

În jurul anului 1504, prin căsătoria Caplei cu Bogdan mare spătar (1502-1505), Radu cel Mare făcea „pace" între gruparea boierilor „munteni" şi gruparea boierilor „de la Craiova". Însă, mitropolitul Nifon (fostul patriarh de Constantinopol) l-a criticat aspru pe domn pentru faptul că l-a despărţit pe boierul Bogdan de soţia sa legitimă, ca să ia în căsătorie pe sora sa, Caplea: „că pre soru-ta, care o ai măritat după Bogdan fără lege, având el muiare cu lege şi o-au lăsat fără de nice o vină şi au luat pre soru-ta ca o preacurvă" (*Viaţa sfântului Nifon*). Mitropolitul îl acuza pe Bogdan vornicul de păcatul preacurviei: „oricine îşi lasă nevasta, afară de pricină de curvie şi ia pe alta de nevastă, preacurveşte" (Matei 19:9; Marcu 10:11).

Domnița Caplea a murit, după cât se pare, la data de 11 februarie 1511 și a fost îngropată la Mănăstirea Dealu.

Referinţe bibliografice

CÎRSTINA, Irina, *Neamuri boiereşti şi patrimoniul lor funciar în Ţara Românească (secolul al XVI-lea)*, Editura Ceatatea de Scaun, Târgovişte, 2015.

Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească, vol. II (1501-1525), volum întocmit de Ștefan Ștefănescu, Olimpia Diaconescu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1972.

IORGA, Nicolae, *Femeile din viaţa neamului nostru. Chipuri, datine, fapte, mărturii,* Vălenii de Munte, 1912.

NEAGOE, Claudiu, *Radu cel Mare şi mitropolitul Nifon. Un aspect privind raporturile dintre domnie şi biserică în Evul Mediu românesc*, în „Păstorul Ortodox", 2004, pp. 103-107.

STOICESCU, Nicolae, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova, sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1971, pp. 70-71.

Domniţa Elina, soţia lui Constantin Cantacuzino mare postelnic

Elisabeta Călin-STOICA, (Universitatea din Piteşti, Facultatea de Teologie, Litere, Istorie şi Arte, Specializarea Istorie, an. II)

Elina (Elena) s-a născut la Suceava, în anul 1611, fiind cea de-a doua fiică a lui Radu Șerban, domn al Țării Românești (1601-1611). În perioada în care familia ei a fost refugiată la Viena, Elina a studiat în particular şi la un pension de călugăriţe. Revenită în ţară, după moartea tatălui (1620), Elina s-a căsătorit cu postelnicul Constantin Cantacuzino, grec venit de la Constantinopol în timpul domniei lui Matei Basarab (1632-1654). Cei doi au avut 12 copii, 6 fete şi 6 băieţi, toţi căsătoriţi cu membrii ai unor familii boiereşti muntene, bogate şi puternice. Dintre copiii Elinei s-a remarcat în mod deosebit: Drăghici Cantacuzino, Șerban Cantacuzino (ajuns domn al Țării Românești, în 1678), Constantin Cantacuzino mare stolnic (vestit cărturar umanist și om politic), Mihai Cantacuzino (mare dregător și ctitor bisericesc) și Stanca (mama lui Constantin Brâncoveanu).

Elina a ridicat, împreună cu soţul ei, o mulţime de lăcaşe de cult, a reparat, renovat şi restaurat altele, de exemplu Mânăstirea Mărgineni, care a devenit un mare

centru cultural, dotat cu o bibliotecă, alimentată cu cărţi de către stolnicul cărturar Constantin Cantacuzino, sau biserica şi palatul din Coiani (azi Mironeşti).

După omorârea soţului (30 decembrie 1663), ucis din porunca lui Grigore Ghica I, ca urmare a intrigilor marelui boier Stroe Leurdeanu, Elina avea să se implice activ în viaţa politică a ţării. Ea a sprijinit urcarea pe tron a unui apropiat al familiei sale, Antonie din Popeşti, a cărui domnie (1669-1672) a influenţat-o în profunzime, toţi băieţii ei primind dregătorii. Elina a reuşit să obţină, *post mortem*, recunoaşterea nevinovăţiei soţului său şi implicit condamnarea lui Stroe Leurdeanu şi a acoliţilor săi, care au fost judecaţi şi condamnaţi la moarte sau la muncă silnică în ocnă. Însă, fiind o femeie milostivă şi iertătoare, Elina a solicitat lui Antonie vodă şi Divanului boieresc să transforme pedeapsa capitală a duşmanului ei în obligativitatea călugăririi acestuia.

Elina Cantacuzino s-a numărat printre primele românce care şi-au întocmit testamentul, în 1682, ea numindu-l executor pe fiul ei Constantin stolnicul. Aceasta îşi justifica dorinţa de a-şi păstra averile până la moarte pentru a nu ajunge „să rătăcesc căutându-mi pânea pe la copii şi astfel să cerc uşile străine, cum alţii au stat la ale mele".

Însoţită de fiul ei Mihai Cantacuzino, Elina a mers în pelerinaj la Ierusalim, Nazareth şi Bethleem, rugându-se pentru bunăstarea familiei sale, ea devenind astfel prima româncă ajunsă la Locurile Sfinte. Elina a murit la data de 2 martie 1687 şi a fost înmormântată, alături de soţul ei, la ctitoria lor de la Mărgineni.

Referinţe bibliografice

AFTODOR, Ştefan, *Boierimea în Ţara Românească. Aspecte politice şi social-economice (1601-1654)*, Brăila, Editura Istros, 2014.

Genealogia Cantacuzinilor, publicată și adnotată de Nicolae Iorga, București, Institutul de Arte Grafice și Editura „Minerva", 1902.

DIMA-DRĂGAN, Corneliu, Livia Bacaru: *Constantin Cantacuzino stolnicul,* Editura Albatros, Bucureşti, 1970.

ŢIGHILIU, Iolanda, *Boierimea în Ţara Românească (secolele XIV-XVII): componenţă şi evoluţie structurală*, în „Revista Istorică", s. n., tom. II, 1991, nr. 11-12, pp. 651-665.

STOICESCU, Nicolae, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova, sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1971, pp. 208-209.

Despre domniţa Florica, fiica lui Mihai Viteazul şi a doamnei Stanca (n. 1585 – m. ante 1629)

Andrei FRĂSINEANU (Universitatea din Piteşti, Facultatea de Teologie, Litere, Istorie şi Arte, Specializarea Master Istoria românilor şi a României, an. II)

Florica a fost fiica lui Mihai Viteazul şi a doamnei Stanca şi ea s-a născut în 1585, la un an după fratele ei, Pătraşcu, zis mai apoi Nicolae-Pătraşcu. Pe când avea doar 13 ani, mai precis în 1598, Florica ar fi fost peţită în numele împăratului Rudolf al II-lea de Habsburg. Apoi, în 1599 s-a vorbit de căsătoria Floricăi cu Simion Movilă sau chiar cu Sigismund Báthory. În cursul anului 1600, Florica s-a căsătorit cu Preda din Greci, jud. Romanaţi, fiul lui Radu vistier din Cepturoaia şi al Calei Calomfirescu. Preda, zis şi „Floricoiul", a devenit *mare postelnic* (1616-1617) şi *mare sluger* (1618-1619). Preda şi Florica au avut patru copii: Buica (căsătorită cu Mihai Filişanu comisul), Mihai postelnic, Elina/Ilinca (căsătorită mai întâi cu Petru, fiul lui Aslan mare vornic, iar apoi cu Pană Părdescu) şi Preda clucer din Greci.

O imagine votivă a cuplului Preda - Florica apare în biserica mănăstirii Căluiu (jud. Olt), ctitorită de boierii Buzești. Dintr-un hrisov datat 13 iulie 1619 aflăm că satul Crăișanii din județul Mehedinți fusese dat de zestre domniţei Florica de către domnescul ei părinte, Mihai vodă.

În 1602, Florica a primit de la bunica ei, Teodora, satele Studina de Mijloc, Studina de Jos și Crușovul (în județul Olt). Un deceniu mai târziu, Marula, fiica ilegitimă sau fata „*din flori*" a lui Mihai Viteazul și a Tudorei din Târgșor, în vârstă de 17 ani (născută în 1599), a venit înaintea Divanului lui Alexandru vodă Iliaș ca să revendice aceste sate, ea dovedind prin hrisovul din 27 septembrie 1597 că era fiica lui Mihai vodă. Florica a contestat aşa zisele drepturi ale Marulei. La judecata domnească din 23 decembrie 1616 s-a constatat că locul unde era scris numele Marulei fusese șters mai înainte. Prin urmare, domnul şi marii dregători au stabilit că hrisovul din 1597 a fost făcut cu „amăgire și pecete rea", iar satele au rămas în continuare Floricăi.

Florica a murit cel mai probabil înainte de 1629, iar soțul ei, Preda „Floricoiul", şi-a pierdut viaţa, în 1631, în cursul luptei purtată de boierii pribegi în frunte Matei aga din Brâncoveni cu Leon vodă Tomşa.

Referinţe bibliografice

ANDREESCU, Ştefan, *Familia lui Mihai Viteazul*, în vol. *Mihai Viteazul. Culegere de studii*, redactori coord. Paul Cernovodeanu şi Constantin Rezachevici, Bucureşti, 1975.

TOCILESCU, Grigore G., *Doamna Stanca, soţia lui Mihai Viteazul (1560-1607)*, Bucureşti, 1877.

Nicolae Iorga, *Femeile din viaţa neamului nostru. Chipuri, datine, fapte, mărturii,* Vălenii de Munte, 1912.

NICOLAESCU, Stoica, *Portrete istorice. Domnița Florica fiica lui Mihai Vodă Viteazul și a doamnei Stanca*, București, Institutul de Arte Grafice Speranța, 1912.

PLEŞIA, Dan, *Neamul doamnei Stanca a lui Mihai Viteazul*, în „Arhiva Genealogică", VI, Iaşi, 1994, nr. 1-2, pp. 7-13.

STOICESCU, Nicolae, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova, sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1971, pp. 70-71.

Despre domniţa Ilinca (Elena), fiica lui Nicolae Pătraşcu şi a domniţei Ana

Ionuţ CRISTESCU (Universitatea din Piteşti, Facultatea de Teologie, Litere, Istorie şi Arte, Specializarea Master Istoria românilor şi a României, an. II)

Ilinca sau Elena a fost fiica lui Nicolae Pătraşcu, fiul lui Mihai Viteazul, şi al Anei, fiica lui lui Radu Şerban. În anul 1644, Ilinca s-a căsătorit cu Eustratie Leurdeanu (1620-1658), fiul marelui logofăt Stroe Leurdeanu (*Cronica lui Georg Kraus*). După cât se pare, cei doi n-au avut copii. Atât soţiile cât şi fiicele de domni, puteau avea sigilii inelare cu stema țării, așa după cum este și cazul domniței Ilinca. Aceasta folosea un sigiliu oval, cu stema Țării Românești, imprimat în tuș negru pentru semnarea documentelor (cum ar fi, de exemplu, unele acte de eliberare a unor sate, precum Copăceni sau Ștefănești).

Eustratie apare menţionat ca mare dregător în deceniile cinci şi şase ale veacului al XVII-lea: *logofăt de visterie* (20 noct. 1641 – 13 iunie 1643), vtori vistier (3 ian. 1644 – 22 nov. 1646). Aflând că este bănuit că „vrea domnia", Eustratie a fugit la sfârşitul anului 1646. El a revenit în ţară la începutul domniei lui Constantin Şerban. În vremea lui Constantin Şerban, Eustratie a fost *mare postelnic* (28 apr. – 29 dec. 1654), apoi *mare clucer* (30 apr. – 12 iun. 1658) şi din nou *mare postelnic* (30 iun. – 25 iul. 1658). Pentru că nu a fost pe placul lui Radu Mihnea-Mihail, Eustratie Leurdeanu a sfârşit decapitat din porunca acestuia (Paul de Alep, *Jurnal de călătorie*; Radu Popescu vornicul, *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*), înainte de 1 sept. 1658. Jupâneasa Ilinca avea să-l înmormânteze la ctitoria lor Ciutura (jud. Dolj). Într-un zapis datat 23 febr. 1660, aceasta era menţionată ca fiind „rămasă de soţie şi fără feciori". Ea a lăsat prin zapisul cu pricina verişoarei sale, Ancuţa, jupâneasa lui Stoian vtori vistier, ocina şi via ei de la Ştefăneşti, iscălindu-se cu litere din alfabetul latin: „Ieu, Ilinka, fata lu Pătraşko vodă".

Referinţe bibliografice

BARBU, Violeta, *Cronică de familie. Eseu asupra familiei patrimoniale în Ţara Românească în secolul al XVII-lea*, în „Revista de Istorie Socială", Iaşi, 1996, pp. 29-49.

CRISTOCEA, Spiridon, *Din trecutul marii boierimi muntene. Marele vornic Stroe Leurdeanu*, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2011.

KRAUS, Georg, *Cronica Transilvaniei, 1608-1665*, Editura Academiei R. P.R., Bucureşti, 1965.

STOICESCU, Nicolae, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova, sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1971, pp. 208-209.

STOICESCU, Nicolae, *Matei Basarab*, ediţia a II-a, îngrijită de Sergiu Iosipescu, Bucureşti-Brăila, 2015, p. 27.

Registrele civile ale bisericii "Sf. Nicolae"

dr. Octavian DĂRMĂNESCU

(continuare din numărul trecut)

13 noiembrie	Nicolae	Maria sin Andrei	Costandin sin Stan Linţoiu	diaconu Gheorghe sin diaconu David	p. Ioan

Cununaţi 1848

Dată	Mire	Mireasă	Naşi	Preot
25 aprilie	Ioan Busioc sin Radu Busioc cizmaru nemţesc, a doua cununie	Efrusina sin Ioan Atanasiu povarnagiu	Gheorghie Nicolau cârciumaru cu Anghilina sin Tănase soţia sa	p. David
31 octombrie	Ioan sin Vasile Ruşciucliu cărciumaru	Teodora sin Tudor Firică	Hristea postelnicu sin diaconu Mecu cu Ecaterina soţia sa	p. Ioan

Morţi, 1848

Dată	Nume	Preot
2 mai	Ana prunca sin Zisu Teodoru	p. David
30 iunie	diaconu Şărban sin preotul Dicu ot sat Găleşeşti, din holeră	p. Ioan
5 iulie	diaconeasa Mira sin preotu Muşat de holeră	p. Radu
8 iulie	Nicolae pruncu sin Stan vizitiu dumnealui căpitan N. Socolescu	p. David
17 iulie	Dimitrie pruncu sin Lazăr grecu	p. Ioan
6 septembrie	Ivancea Mincu băcanu, de oftică, patentar	p. Radu
17 noiembrie	Dumitru sin Petre argintaru în vârstă de ani 70	p. David
4 decembrie	Maria sin Radu, Fichiţoaia	p. Ioan
11 decembrie	Miercurie soldat din spital	p. Radu

Dos 16/ 1849

Data	Nume	Mamă	Tată	Naşi	Preot
1 mai	Dimitrie	Zugrava sin Atanasiu	Moscu sin Arghir cârciumaru	Atanasie sin Marcu tutngiu din Piteşti	p. David duhovnic
24 august	Hristea	Dimitrache sin Anghel	Teodor sin Radu dascălu	Ioan Busiioc sin Radu cizmaru idem	p. Ioan
10 septembrie	Elenca	Maria sin Călina văduva doica	Nu să ştie, fiind din flori	Maria soţia dumnealui pitar Panait hagiulea	p. Radu

Cununaţi, 1849

Dată	Mire	Mireasă	Naşi	Preot
30 ianuarie	Ştefan cizmaru sin popa Radu	Maria sin Hristea postelnicu, sat Ştefăneşti, sud Muscel	Teodor tabacu cu soţia sa din Piteşti	p. Ioan
4 septembrie	Radu sin Ilie vizitiu plugar, sat Prundu	Maria sin Neacşu Nedelea, sat Prundu	Radu Daniil cârciumaru cu Ana soţia sa	p. David

Morți, 1849

Data	Nume	Preot
10 ianuarie	Constantin Popescu din sat Brătieni	p. David
29 aprilie	Ioan sin Marin bucureșteanu, cizmaru	p. Radu
1 mai	Teodorache Nicolau cizmaru	p. Ioan
2 iunie	Ana sin popa Costandin	p. David
4 august	Gheorghe sin dumnealui Zanfir Costandinescu, prunc	p. Ioan
8 noiembrie	Teodor sin Ștefan Popescu, prunc	p. Radu
11 noiembrie	Safta Dănăiloaiea	p. David
12 decembrie	Gheorghie sin dumnealui Lazăr Naum, prunc	p. David

Dosar 17/ 1850

Botezați

Dată	Nume	Mamă	Tată	Naș	Preot
21 ianuarie	Anghilina	Mariia sin Dimitrie dogaru	Nicolae sin Radu Duță	Safta sin Radu pristavu	preot David
12 ianuarie	Efrusina	Policsenia sin Teodorache Cocoșoiu brașoveanu	Apostol praporgic Beștelei	Elenca Cornățeanca	preot David
12 februarie	Emanoil	Ana sin Spirea povarnagiul Gherman	Nicolae sin Pandele Duțu	Emanoil sin Eftimie Nicolau	preot Radu
9 aprilie	Gheorghie	Brândușa sin Dimitrie cârciumar	Dimitrie sin Gavriil muscal	Ioan sin Adam Adam hagiu simigiu	preot David
16 aprilie	Profira	Zmaranda sin Costandin rusu hangiu	Ilie Trifonescu	dumnealui pitaru Pavlică Rătescu suptcârmuitor	preot Ioan
30 aprilie	Toma	Safta sin Radu pristavu	Ioan hagi turtar Diimitrie	Maria sin hagi Iane simigiu	preot Ioan
23 iulie	Gheorghie	Ana sin dumnealui șătraru Mihai	Petraiche Ivan ?	dumnealui pitaru Pavlică Rătescu suptcârmuitor	preot David
10 septembrie	Radu	Profira sin Anastasie Deșliu	pitar Pavlache Rătescu	dumnealui paharnicu Radu Ruset ocârmuitoru	preot David
14 octombrie	Vasilie	Maria sin Arsene	din păcate	Vasilichia sin dumnealui pitarul Pavlică Rătescu	preot David
9 noiembrie	Ioan	Maria sin Petcu tabacu	David boieangiu sin popa Ioan	Ioan croitoru sin Stancu Pârlitu slătineanu	
19 noiembrie	Zmăranda	Ana sin Petcu tabacu	Anghel Filip moșiier	Mariia sin Petrică ? câmpulungeanu	

Cununați, 1850

Dată	Mire	Mireasă	Nași	Preot
26 februarie	Ernaiche sin Stancu Năpârlitu croitoru	Maria sin preotu David dipotat	Ioan sin Petre Negrici Chiriaca sin Petre Pârvu cârciumaru	p. Radu
30 iulie	Costandin sin Ioan povarnagiu cizmaru	Maria sin Dimitrie sandagiu	Pandeleimon sin Chiriac povarnagiu, Maria sin Vasile	p. Ioan
5 noiembrie	Radu sin Albu ungureanu, cârciumaru	Maria sin hagi Ghiță Teleru	Lazăr Naum moșier, Ecaterina Vanghele	p. David

	cârciumaru			
12 noiembrie	Stancu sin Nicolae olteanu, cârciumar	Floarea sin Dimitraiche	Ștefan sin preot Radu, cizmar, Maria sin postelnicu Hristea	p. David

Morți, 1850

Dată	Nume	Preot
11 aprilie	Ioan sin Nicolae moșier, din satu Mioveni, județu Mușcel, prunc, Pitești, biserica „Sf. Nicolae", mahalaua Neagră	p. David
20 septembrie	Profira sin dumnealui Ilie Trifonescu, pruncă	p. David

Dos 18/ 1851

Dată	Nume	Mamă	Tată	Nași	Preot
4 februarie	Stana	Smăranda roaba dumnealui slugerul Nicolae Socolescu	Paraschiv țiganu idem	Stan vizitiul dumnealui Cluceru Nicolae Cocolescu	p. David
4 martie	Paraschiva	Maria sin Radu țiganu	Gheorghie sin Dimitrie Pătrașcu	dumneaei Maria Pănciuleasa	p. David
1 aprilie	Toma	Sanda sin Radu țiganu roaba dumnealui Apostol Minculescu	din păcat	dumnealui	p. David
16 aprilie	Ecaterina	Iustina ?	Laube Teofil tapițer sudit ?	dumnealui Dimitrie sin dumnealui Eftimie Nicolau	p. David
26 aprilie	Teodor, Târgu Dealului, sud Mușcel	Maria sin Andronie mazilu	Costadin sin Stan Lințoiu	diaconu Gheorghie sin diaconu David	p. David
29 aprilie	Steriian, satu Neculcești, județu Argeș	Safta sin Ioan priboianu	Safta sin Pârvu plugaru	Ștefani sin preotu Radu	p. David
20 mai	Anastasiia, Valea Mare, sud Mușcel	Ecaterina sin Moise ungureanu	Marcu sin Ioan Banu plugar	dumnealui Marcu Marinescu cântărețu b(isericii) Sf. Nicolae	p. David
5 august	Dimitrie, satu Țigănești, sud Mușcel	Maria sin Enaiche	Hristea sin Niță Turbatu	Dimitrie sin dumnealui Eftimie Nicolau	p. David
12 august	Ioan	Smăranda sin Costandin rusu	Ilie Trifonescu	Ioan sin dumnealui pitar Pavlică Rătescu	p. David
13 noiembrie	Ecaterina	Costandina sin Teodor	din păcat	Zmăranda sin Ștefan de la dumnealui Gondor Clupașu	p. David
25 noiembrie	Emanoil	Ralița sin Dinu povarnagiu	Dincă sin Stoean brașovean	Emanoil sin dumnealui Eftimie Nicolau	p. David

				Eftimie Nicolau	
22 decembrie	Ioan	Stana sin Gheorghie olteanu	din păcate	Ioan sin ? marghidanul	p. David

Cununați 1851

Dată	Mire	Mireasă	Naș	Preot
21 ianuarie	Dimitrie sin Dimitrie vizitiu	Ana sin Gheorghie dascălu	dumnealui pitaru Panaiot haciulea cu soția dumnealui Maria	p. David
19 mai	Dimitrie sin postelnicu Antonie povarnagiu	Evtihia sin dumnealui Nicolae Coculescu, mahalaua „Sf. Gheorghe”	dumnealui Eftimie Nicolau cu soția dumnealui Mariea	p. David
12 noiembrie	Gheorghie sin Șărban Năstăsescu vieru, satu Nămăiești, sud Mușcel	Mariea sin Stroie Amzărescu, satu ?, sud Mușcel	dumnealui pitar Toniță Furduiescu cu soția dumisale Maria	p. David

Morți, 1851

Dată	Nume	Preot
27 aprilie	Voica sin Ioan Dimitriu hagi turtaru	p. David
8 mai	Smăranda soția dumnealui Teodor Grigoriu	p. David
22 iulie	Ana soția dumnealui Gheorghie Ștefan Ștefanopol tutungiu	p. David
4 septembrie	Costandin Botezatu cizamru	p. Radu
18 septembrie	Ecaterina sin Enaiche vizitiu	p. David
4 noiembrie	Floarea soția dumnealui Ioniță botezatu ceasornicaru	p. Radu
7 noiembrie	Licsandra fiica dumneaei Vasilichia moașa orașului	p. David
17 decembrie	Toma sin Sanda țiganca roaba dumnealui Apostol Piciulescu	p. David
22 decembrie	Ralița soția dumnealui Gheorghie Papadopol, mahalaua „Maica Precista Mavrodol”	p. David
30 decembrie	Elisaveta fiica dumnealui Gheorghie Papadopol, „Maica Precista Mavrodol”	p. David

Dos 19/ 1852

Botezați, 1852

Data	Nume	Mamă	Tată	Nași	Preot
18 ianuarie	Ioana	Rada sin Radu Costandinescu	Iosif sin preotu Ioan	Ioan sin Enache	preot David
14 ianuarie	Ecaterina	Maria sin postelnicu hagi Ghiță	Radu Albu cârciumaru	Lazăr Naum	preotul Teodor
3 februarie	Lucsandra	Mariea sin Dinu Rizea	Ștefan ? tâmplaru	Vasile Dinu Gheorghiescu	preot David
7 febraurie	Toma	Teodora sin Nicolae brutaru	Gheorghe Hristea caldărimgiu	Ioan Dumitru turtaru	preot David
7 febraurie	Safta	Teodora sin Nicolae brutaru	Gheorghe sin Hristea caldârâmgiu	Safta sin Radu	Preotul Teodor
8 martie	Alecsandru	Profira sin Anastasie Deșliu	dumnealui pitar Pavlică Rătescu	dumneaei Casandra Cornățeanca	preot David
13 aprilie	Dimitrie	dumneaei Eftihia fiica dumnealui N. Coculescu	dumnealui conț(opist) Dimitrie Antonescu	Dimitrie sin Eftimie Nicolau	Preotul Teodor
11 mai	Zoie	Ana sin Anastasie	Gheorghe preotu Martin	dumnealui clucer Nicolae Socolescu	preot David
3 august	Anastasia	Ilinca Costandin țiganul	Preda Dumitru țiganu	dumneaei pităreasa Anastasiea Conciu	Preotul Teodor

		ţiganul			
28 august	Alecsandra	Maria sin Dimitrie Caravelea	dumnealui pitar Panait hagiulea	Dimitrie hagiulea	preot David
24 septembrie	Teodora	Costandina sin Ion plugaru, a născut din păcate	fără bărbat	Ioana sin Stan vizitiu	Preotul Teodor
25 septembrie	Gheorghie	Zinca sin Vişan feraru	Stoian sin Nedea ţiganul	Gherghina sin Alecu Budişteanu	preot David
23 noiembrie	Maria	Elena slujnica	Ion vizitiu	Tănase Marcovici	Preotul Teodor
24 decembrie	Ioan	Maria, a născut din păcate	fără bărbat legitim	Manole sin Eftimie Nicolau	preot David

Cununaţi, 1852

Dată	Mire	Mireasă	Naşi	Preot
20 ianuarie	Barbu pălărieru sin Radu negovanu	Cristina sin preotul Teodor	Lazăr Naum cu soţia sa Catinca	preotu David
7 decembrie	Costache Pălişescu, cizmar	Safta sin Gheorghe	Ilarion sin hagi Ghiţă cu sora sa Mariea	preotu Teodor

Morţi, 1852

Data	Nume	Preot
24 martie	hagi Gheorghe sin Adam simigiul	preotu Teodor
7 iulie	Elena sin Dimitrie Teodorul	preot David
1 august	Ecaterina sin Gheorghe Papadopolu	preotu Teodor
11 august	Toma pruncu sin Petre Stoian	preotu David
16 august	Maria fiica dumnealui N. Antonescu	preotu Teodor
27 octombrie	Dimitrie fiul dumnealui conţ(opist) Dimitrie Antonescu	preotu David
3 septembrie	Elena soţia lui chir Fidul Ivanovici	preotu Teodor
5 noiembrie	Zoi soţia dumnealui Nicolae Chirculescu	preotu David
25 noiembrie	Grigore sin Dragnea de la Bucureşti	preotu Teodor

Dos 20/ 1853
Botezaţi 1853

Dată	Nume	Tată	Mamă	Naşi	Preot
11 ianuarie	Teodosie, Valea Mare, judeţul Muşcel	Marcu sin Ioan Banu	Ecaterina sin Moise ungureanu	Teodora soţia dumnealui Marcu Marinescu cântăreţu	preot David
8 februarie	Haralambie	Ioan Chiriţescu moşieru ot Călineşti sud Muşcel	Maria sin hagi Iani simigiu	Ecaterina soţia dumnealui Lazăr Naum	preotu Teodor duhovnic
26 februarie	David	Costandin sin Stan Linţoiu	Maria sin postelnicu Andrei	Nicolaie sin deaconu Ghiţă Davidescu, mahalaua Sf. Nicolaie	preotu David
28 februarie	Ioan	Dimitru sin Nicolae cârciumar	Ana sin Ioan brutaru	Bratu sin Bratu Dragomirescu din satu Geamăna	preotu Teodor duhovnic
15 martie	Ecterina	Sterie sin Petcu tabacu, din păcate	Ecaterina sin Neagu bucureşteanu	Manole sin dumnealui Eftimie Nicolau	preot David
16 aprilie	Elena	din religie catolică de la dumnealui maghistrat crucer Nicolaie Socolescu	-	cocoana Casandra Cornăţeanca	preotu Teodor duhovnic

		Socolescu			
28 mai	Paraschiva	Ioan Simiradu Vlășceanu	Luța sin Ioan Țâru	Paraschiva soția dumnealui Polihroniu cârciumaru	preot David
19 iulie	Petru	Dimitrie Antonescu grefier	Eftihia Coculescu	dumnealui Eftimie Nicolau, moșier	preotu Teodor duhovnic
11 octombrie	Alecsandru	Dimitrie Poenaru suptcomisar	Maria sin Matei bărbieru	dumnealui sărdaru Alecsandru Popovici advocat	preot David
15 octombrie	Teodora	Costandin Țiculescu din	Joița sin Hristea aprodu	Teodora soția lui Iane Vasile bucătaru	preotu Teodor duhovnic
1 noiembrie	Vasilichia	Costaiche Ianolescu	Sevastița Angheleana	Vasilichia fiica pitarului Pavlică Rătescu, supt-cârmuitor	preot David
19 noiembrie	Anghilina	Pantazi Rătescu, din păcate	Elena Aricioaia sin pop(a) Petrei	Anghilina fiica dumnealui hagi Ioan Dimitriu turtaru	preotu Teodor
29 noiembrie	Nicolaie	Teodoraiche sin dascălu Răducanu	Dimitra sin Anghel arnăutu	Efrosina soția dumnealui Ioan Bisioc cizmaru	preot David

Cununați, 1853

Dată	Mire	Mireasă	Nași	Preot
17 ianuarie	Costaiche Ianolescu	Sevastița Angheleasca din orașu Câmpulung, județ Mușcel	dumnealui pitar Pavlică Rătescusupt-cârmuitoru cu soția dumnealui Profirica	preot David
29 ianuarie	Teodor Borănescu din orașul Câmpulung, județ Mușcel	Maria sin răposatu Costandin Leca	Teodor fiul dumnealui clucer Nicolae Socolescu cu sora Marița	preotu Teodor
8 februarie	Dimtriie Simionescu băcanu	Maria sin protopopu Costandin iconomu Brădeanu	dumnealui Atanasie sin Ivan și Elenca nepoată-sa	preot David
22 februarie	Manolache Gheorghiu ?	Elida, fiica dumnealui Ioan Roso, starostea elinească	Dimitrie Eftimie Nicolau cu maică-sa Maria	preotu Teodor
25 februarie	Grigoriie Dimitriie Chirițescu	Maria fiica clucerului Nicolae Socolescu	cluceru Nicolae Socolescu cu sora dumnealui Dinca Budișteanca	preot David
24 mai	Radu sin Daniil ungureanu	Ana sin Drăguș ot Cotmeana	preotul Teodor castrisie, soția Maria	preotu Teodor
27 septembrie	Alecsandru sin Panaoit Balută, scriitor	Maria sin Marin Barbu Mânzatu croitoru	dumnealui sărdari Tomiță Furduescu cu soția Maria	preot David
26 noiembrie	Atanasie Nicolaievici ?	Maria sin Marin Barbu Mânzatu croitoru	Ștefan Chiru comandiru, Teodora	preotul Teodor

Cununați, 1853

Dată	Mire	Mireasă	Nași	Preot
17 ianuarie	Costaiche Ianolescu	Sevastița Angheleasca din orașu Câmpulung, județ Mușcel	dumnealui pitar Pavlică Rătescusupt-cârmuitoru cu soția dumnealui Profirica	preot David
29 ianuarie	Teodor Borănescu din orașul Câmpulung, județ Mușcel	Maria sin răposatu Costandin Leca	Teodor fiul dumnealui clucer Nicolae Socolescu cu sora Marița	preotu Teodor
8 februarie	Dimtriie Simionescu băcanu	Maria sin protopopu Costandin iconomu Brădeanu	dumnealui Atanasie sin Ivan și Elenca nepoată-sa	preot David
22 februarie	Manolache Gheorghiu ?	Elida, fiica dumnealui Ioan Roso, starostea elinească	Dimitrie Eftimie Nicolau cu maică-sa Maria	preotu Teodor
25 februarie	Grigoriie Dimitriie Chirițescu	Maria fiica clucerului Nicolae Socolescu	cluceru Nicolae Socolescu cu sora dumnealui Dinca Budișteanca	preot David
24 mai	Radu sin Daniil ungureanu	Ana sin Drăguș ot Cotmeana	preotul Teodor castrisie, soția Maria	preotu Teodor
27 septembrie	Alecsandru sin Panaoit Baluță, scriitor	Maria sin Marin Barbu Mânzatu croitoru	dumnealui sărdari Tomiță Furduescu cu soția Maria	preot David
26 noiembrie	Atanasie Nicolaievici ?	Maria sin Marin Barbu Mânzatu croitoru	Ștefan Chiru comandiru, Teodora	preotul Teodor

Morți, 1853

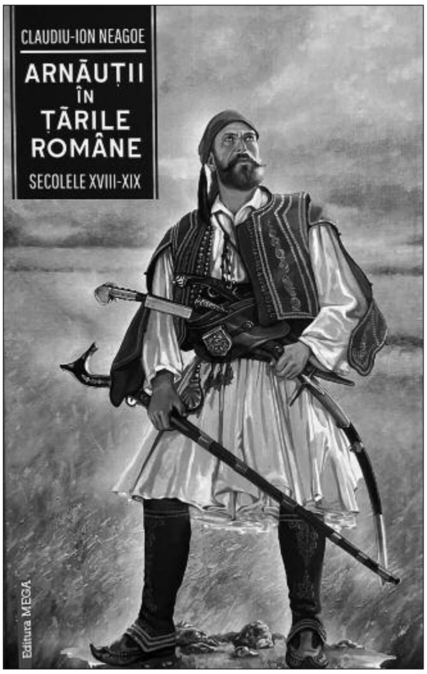
Dată	Nume	Preot
8 februarie	Haralampie pruncu sin Ioan Chirițescu ot Călinești	preot David
30 aprilie	hagi Ioan sin hagi Ioan simigiu	preotu Teodor duhovnic
18 iunie	Ana fiica Ani(i) țiganca roaba dumnealui Apostol Pănciulescu poslujnicu	preot David
19 august	Smăranda fiica dumnealui Ștefan Voroveanu zidaru bucureșteanu	preotu Teodor duhovnic
3 septembrie	Gheorghie Tache Oinea măcelaru moșoianu	preot David
25 septembrie	dieaconu Gheorghe sin dieaconu David	preotu Teodor duhovnic
6 octombrie	Dimitrie tutungiu	preot David

ARGEȘUL LIBER
Anul I — Nr. 1
Sîmbătă, 23 decembrie 1989
2 pagini — 25 bani
O zi pentru istorie
CETĂȚENI ȘI CETĂȚENE, DRAGI COMPATRIOȚI!
In aceste zile de renaștere a speranțelor

Arnăuții în Țările Române (secolele XVIII-XIX) - Claudiu Neagoe

dr. Marin TOMA

Claudiu Neagoe este conf. univ. dr. habil. la Universitatea din Pitești, Facultatea de Teologie, Litere, Istorie și Arte. De-a lungul carierei sale științifice a publicat peste 80 de studii în reviste de specialitate din ţară și străinătate. Multe dintre acestea, precum și câteva dintre volumele sale au ca temă principală organizarea militară a Țării Românești în Evul Mediu (și mai ales în secolul fanariot). Amintim aici *Arnăuţii în Ţările Române (secolele XVIII-XIX)*, Editura Ars Docendi, 2010; *Seimenii în Ţările Române. Contribuţii la istoria organizării militare a românilor în secolele XVII-XVIII*, Editura Ars Docendi, 2017; *Military Organization of Walachia (14th to 18th Century)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2021. În cadrul activităților organizate de Centrul Cultural Pitești, Claudiu Neagoe a susținut conferințe și prezentări, a publicat constant în Revista Document ”Restituiri Pitești”, fiind, de altfel, și membru în Consiliul Științific al acesteia și s-a implicat activ în publicarea lucrărilor scrise de studenții săi în paginile revistei.

După cum mărturisește și autorul, la puțin peste un deceniu de la apariția primei cărți despre arnăuți, a simțit nevoia unei noi ediții, care să completeze imaginea inițială cu noile informații din istoriografie. Apărută la Editura Mega din Cluj Napoca, anul acesta, cartea beneficiază de studiul introductiv al istoricului Petre Otu, prof. univ. dr. și președintele Comisiei Române de Istorie Militară, dar mai ales de ilustrațiile superbe ale lui Cătălin Drăghici. Cu o biografie bogată, cu rezumate în engleză și franceză, volumul scris de la Claudiu Neagoe este o mică bijuterie care, cel puțin pentru noi, nu poate lipsi, din biblioteca unui istoric pasionat de lumea medievală și modernă românească și mai ales de epoca fanariotă.

Arnăuții sunt mercenari străini, cu origini multiple, sud-dunărene, slujitori în oștile din Țara Românească și Moldova în epoca fanariotă. În această perioadă, domnii reduc (din proprie inițiativă) efectivele militare pământene și treptat cresc numărul acestor mercenari străini, care, atunci când era nevoie, deveneau „trupe auxiliare” ale armatei otomane. Deși la început termenul de arnăut a avut un sens etnic, reprezentând un albanez trecut la Islam, a ajuns să denumească orice lefegiu mercenar de origine sud-dunăreană care purta haine arnăuțești, devenind mai degrabă o realitate militară decât una etnică. Cei care sunt interesați de istoria militară a perioadei fanariote pot găsi în paginile cărții scrise de Claudiu Neagoe numeroase informații din surse istorice variate și complementare despre arnăuți (liste și tabele cu efective și nume), date despre atribuțiile, plata, loialitatea, implicarea arnăuților în viața socială și economică din țările române. Despre rolul fundamental al acestora pe durata evenimentelor din 1821, Claudiu Neagoe rezervă un capitol întreg, insistând cu detalii din sursele istorice pentru fiecare etapă relevantă din acea perioadă încă puțin cunoscută și înțeleasă din istoria noastră națională.

Pe durata domniilor pământene, arnăuții își pierd mult din importanță, dar nu dispar. Sunt paznici și servitori personali ai unor boieri și negustori; unii rămân în slujba ispravnicilor de județ, stârnind curiozitatea străinilor care trec prin cele două țări române. Ei sunt, de asemenea, paznici ai agenților și oficialilor străini de la București, Iași, Brăila și Galați. Atenția unui călător englez avea să fie atrasă la Galați (în 1835) de imaginea arnăutului aflat în slujba viceconsulului britanic Marc Gessi: „De un fes roșu atârnă un ciucure larg și negru peste părul său ondulat și bălai; o cămașă deschisă în față este cuprinsă de o vestă cafenie, de asemenea deschisă, dedesubt, se află un brâu de piele roșu, lat de vreo zece degete, în care sunt vârâte o pereche de pistoale de argint; avea și un iatagan până când lipsa sa de stăpânire a făcut necesară confiscarea acestei teribile arme. De la brâu în jos are o fustă de pânză albă, a cărei lățime este un motiv de mândrie pentru cel care o poartă (...); gambiere lungi negre și încălțări îi completează costumul” (pp. 183-184). Alți arnăuți sunt în acea vreme paznici ai unor edificii precum Palatul Mogoșoaia și Palatul Suțu. Ultimul arnăut cunoscut după anul 1945 a fost Refet Kadriu de la Palatul Mogoșoaia. Amintea acestor lefegii domnești, ne scrie, la finalul cărții, Claudiu Neagoe, „s-a păstrat până în zilele noastre, ca dovadă prezența în onomastica românească a unor nume ca Arvatu, Arnăutu, Arnăuțoiu” (p.184).

Schițele realizate de pictorița amatoare Viorica Ionescu înainte de demolarea centrului urban piteștean. Continuare din numerele anterioare ale revistei.

În centrul imaginii, în Piața Episcopiei se observă Hala de carne (demolată) și Biserica Sf. Gheorghe, înconjurată pe laterală de prăvăliile deținute de Tudorică și M. Popescu.

Pe strada Teiuleanu este figurată Farmacia Gălușcă (fostă proprietate a familiei Teiuleanu, după război, Magazinul Universal) și Școala profesională Teiuleanu pe care, din greșeală, autoarea o menționează cu numele S. Vasilescu.

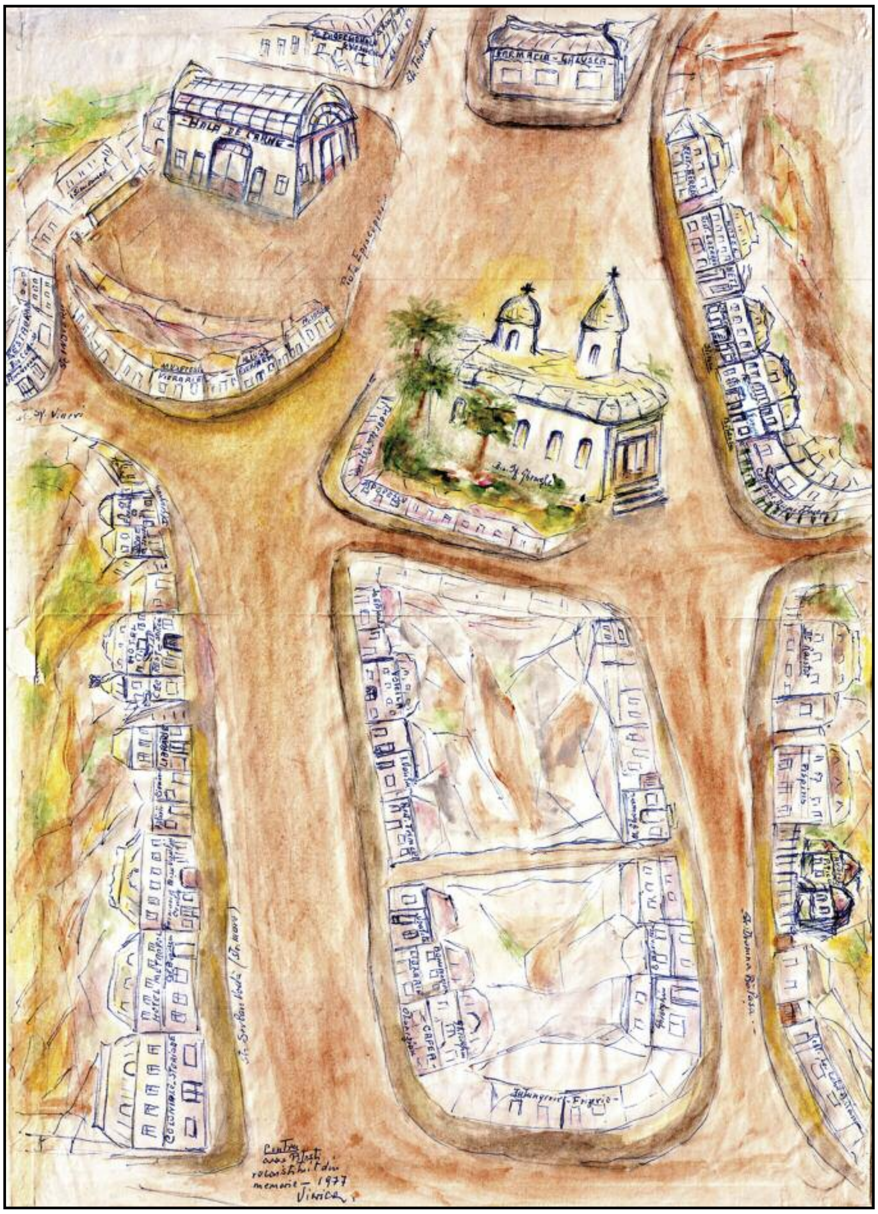
În Piața Episcopiei, piața centrală a orașului se aflau mai multe imobile și afaceri deținute de: M. Ionescu, M. Iuga (fierărie), Mușetescu (fierărie), Costache Dumitrescu, farmacia Bobancu, farmacia Iliescu, restaurantul Berbec, hotelul și restaurantul Lăzărescu, casa Neti Michelstein.

Pe strada Industriei, colț cu strada Sf. Vineri este menționat restaurantul „Doi cocoși" I. Purcăreanu și imobilul I. Simionescu.

Pe strada centrală Șerban Vodă, de la actualul magazin Trivale spre Biserica Sf. Gheorghe erau o serie de proprietăți și afaceri prospere:

- coloniale Steriade, hotel Metropol (colonel Bănescu), farmacia Cerchez, Mișu Vasiliu, prăvălii (pălării, cizmărie, librărie), sucursala CEC, hotel și restaurant Stelică?, dentist M. Ionescu, farmacia dr. Georgescu (pe stânga);
- tutungerie, frizerie, imobil Gheorghiu, cafeneaua armeanului Ohanesian, imobilul Banu Marinescu cu librărie la parter, restaurantul Trimel, imobilele I. Vasiliu și Voicilă, magazinul „Le elefant" (pe dreapta).

Pe strada Doamna Bălașa, paralelă cu strada Șerban Vodă, spre Biserica Sf. Gheorghe erau o serie de imobile și afaceri: B. Marinescu, Gheorghiu, M. Abramovici (pe stânga), restaurantul „La calul bălan", imobilele avocat Pitică, Pispiris și doctor Raiștat (S. Raistadt).

Prezentare realizată de dr.
Aurel RADU

Grădina Publică din Piteşti, împodobită cu ocazia Zilei Naționale, la 10 mai 1905. Sursa: Muzeul Județean Argeș, Fototeca, nr. 1467.